

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija – logopedija)
magistratūros studijų programa

Jurgita Rumšienė

MOKINIŲ, TURINČIŲ KALBOS SUTRIKIMŲ, MOKYMOSI MOTYVAI

Magistro baigiamasis darbas

Magistro darbo vadovas –
prof. habil. dr. Vytautas Gudonis

Turinys

Magistro darbo santrauka	3
Įvadas	4
1 skyrius. MOKYMOSI MOTYVACIJA IR MOTYVAI MOKSLINĖJE LITERATŪROJE	8
1.1. Motyvacijos ir motyvų samprata	8
1.2. Mokymosi motyvacijos rūšys	12
1.3. Mokymosi motyvų įvairovė	14
1.4. Veiksniai įtakoiantys mokinių mokymosi motyvaciją	18
1.4.1. Šeimos įtaka mokymosi motyvacijai	18
1.4.2. Ugdomosios aplinkos įtaka mokymosi motyvacijai	20
1.4.3. Paauglystės amžiaus tarpsnio įtaka mokymosi motyvacijai	24
1.5. Mokymosi motyvacijos stiprinimo būdai	26
2 skyrius. MOKINIŲ, TURINČIŲ KALBOS SUTRIKIMŲ, MOKYMOSI MOTYVŲ TYRIMAS	30
2.1. Tyrimo metodika	30
2.2. Tyrimo imtis	30
2.3. Mokinių nuomonė apie priežastis, įtakančias jų norą/nenorą mokytis	33
2.4. Mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvų raiška	41
2.5. Mokytojų nuomonė apie priežastis lemiančias mokinių, turinčių kalbos sutrikimų norą mokytis	45
Išvados	52
Literatūra	53
Summary	58
Priedai	59

Magistro darbo santrauka

Šiuolaikinis švietimas remiasi kryptinga veikla, skirta mokinio įgūdžių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų formavimui, mokinio žinių ir kompetencijos plėtotei. Vienas iš pagrindinių šiuolaikinių švietimo sistemos tikslų – išugdyti žmogų, gebantį ir norintį nuolat mokytis. Mokinių mokymasis traktuojamas kaip aktyvi ir tikslinga žmogaus veikla, o mokymosi motyvacijos klausimai sprendžiami veiklos, veiksmų, elgesio motyvacijos tyrimų kontekste. Mokymasis tampa vis sudėtingesnė, įvairių gebėjimų reikalaujančia mokinio veikla, kuri sąlygoja pilnavertę jo asmenybės raidą.

Anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - ištirti mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvus. Atlikta *statistinė* aprašomoji duomenų analizė.

Tyrime dalyvavo 60 V- IX klasių mokinių ir 20 mokytojų iš Vokietijos Leonberg Albert-Schweitzer gimnazijos; 60 mokinių, turinčių kalbos sutrikimų bei 180 įprastinės kalbos raidos mokinių ir 60 juos ugdančių pedagogų iš keturių Šilalės rajono bendrojo lavinimo mokyklų.

Empirinėje dalyje nagrinėjami mokinių, turinčių kalbos sutrikimų mokymosi motyvai ir mokytojų nuomonė apie priežastis lemiančias mokinių, turinčių kalbos sutrikimų nenorą mokytis.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvai yra įvairūs. Labiausiai pasireiškia pažinimo ir saviraiškos motyvai, mažiau – ateities, bendravimo, mažiausiai – prestižo motyvai. Ateities ir prestižo motyvai aktualiausi įprastinės kalbos respondentams iš Vokietijos Leonberg Albert-Schweitzer gimnazijos, o išoriniai stimulai stipriausiai veikia mūsų įprastinės raidos mokinius iš Šilalės rajono.
2. Tiek Lietuvos, tiek Vokietijos tyrime dalyvavę pedagogai priežastį, lemiančią mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, nenorą mokytis nurodo silpną mokinių mokymosi motyvaciją. Tačiau respondentų atsakymuose išryškėja kai kurie skirtumai. Lietuvių mokytojai šioms priežastims priskiria mokymo priemonių stoką, per platų mokymo(si) turinį ir mokymosi aplinką. Vokiečių pedagogai nurodo drausmės klasėje stoką, netinkamai parinktus mokymo(si) metodus ir mokymosi aplinką.

Esminiai žodžiai: mokymosi motyvacija, mokymosi motyvai, mokymosi sunkumai, motyvacija, motyvai, nesėkmės baimė, paauglystė, poreikis, šeima, veiksnys.

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Šiuolaikinis švietimas remiasi kryptinga veikla, skirta mokinio įgūdžių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų formavimui, mokinio žinių ir kompetencijos plėtotei. Vienas iš pagrindinių šiuolaikinių švietimo sistemos tikslų – išugdyti žmogų, gebantį ir norintį nuolat mokytis. Valstybės švietimo strategijos 2003-2013 metų nuostatuose pažymima, kad būtini esminiai Lietuvos švietimo sistemos pokyčiai, kurie padėtų didinti švietimo sistemos efektyvumą, išplėsti švietimo prieinamumą, sukurti sąlygas tęstiniam, visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi, užtikrinti europinius standartus ir šiuolaikinės Lietuvos visuomenės poreikius atitinkančią švietimo kokybę.

Mokykla - antroji vaiko bendruomenė, į kurią vaikas patenka po šeimos ir kurioje socializuojasi, įgauna tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžius (Kvieskienė, 2003). *Mokyklos uždavinys – dėti visas pastangas, kad pateikiamos žinios įsitvirtintų kaip organiška moksleivio patyrimo ir kompetencijos, svarbių tiek šiandieniniame jo gyvenime, tiek ateityje, dalis. Mokymasis - pagrindinė moksleivio veikla, sąlygojanti visavertį asmenybės vystymąsi.* Mokinių mokymasis traktuojamas kaip aktyvi ir tikslinga žmogaus veikla, o mokymosi motyvacijos klausimai sprendžiami veiklos, veiksmų, elgesio motyvacijos tyrimų kontekste.

Motyvaciją, kaip pagrindinį veiksni, užtikrinantį mokymosi proceso sėkmę, nagrinėjo daugelis mokslininkų (Bitinas, 1962; Juška, 1977; Laužikas, Paužienė, 1981; Gage, Berliner, 1994; Butkienė, Kepalaitė, 1996; Šidlauskaitė, 1999; Spurga, 2000; Ильин, 2000; Ozolaitė, Zablockytė, 2008 ir kt.). Autoriai pabrėžia, kad mokymosi motyvacija yra vienas svarbiausių mokymosi sėkmės komponentų. Taip pat pabrėžia vidinio poreikio mokytis svarbą. Be tokio poreikio mokytis prasmingas mokymasis neįmanomas. Motyvacija yra pagrindinė priemonė gerinanti mokinių pažangumą bei stiprinanti mokyklos lankomumą. Pasak tyrėjų, motyvacija – tai, kas realiai skatina vaiką mokytis ir užtikrina sėkmingą mokymąsi.

Pastaraisiais metais nenoro mokytis priežastis, nesėkmingo mokymosi mastus tyrinėjo Dereškevičius, Rimkevičienė ir Targamadžė (2000); Butkienė, Kepalaitė (1996); Rupšienė (2000). Mokymosi motyvų kaitą įvairiais amžiaus tarpsniais nagrinėjo Grincevičienė (2002); Juodeikaitė, Pacevičienė (2003). Mokymosi motyvacijos ir su ja susijusias problemas Lietuvoje nagrinėjo Jovaiša (2001), Vaitkevičiūtė (2001), Kasiulis, Barvydienė (2003) ir kt. Autoriai motyvaciją apibūdina kaip elgesio, veiksmų, veiklos skatinimo procesą, kurį sukelia įvairūs motyvai ar jų visuma, o motyvus sieja su žmogaus poreikių tenkinimu, kurie sąlygoja žmogaus veiksmų pobūdį ir kryptį, interesus, vertybių, tikslų sąveiką.

Bendrojo lavinimo mokyklos mokinių nenoras mokytis ir jo įveikimas yra sudėtingiausia šiuolaikinio ugdymo problema, kuriai spręsti visame pasaulyje skiriamas didelis dėmesys.

Mokymosi motyvacijos stoka glaudžiai susijusi su mokyklos nelankymu, kurso kartojimu, dėl ko kiekviena pasaulio valstybė patiria didelius materialinius nuostolius. Jovaiša (2001), Barkauskaitė, Radzevičiūtė (2004) ir kt. gilinasi į vieną aktualiausių mokyklos problemų – vaikų nenorą mokytis, – kuri egzistavo visais laikais ir tampa pasauline. *Daugelis pedagogų ir tėvų, susidūrę su nenorinčiais mokytis ir nesėkmingai besimokančiais moksleiviais, nežino, kokios jų ugdymo strategijos imtis. Jeigu anksčiau į moksleivių nenorą mokytis buvo žvelgiama kaip į „tinginystę, apsileidimą“ ir todėl buvo siekiama vaiką „perauklėti“, akcentuojant jo mokymosi pareigą, o mokytojo – išmokyti visus ir visko. Šiandien vis labiau suvokiama, jog nenoras mokytis ir mokinių nesėkmės – ne tik vaiko, bet ir jo tėvų, pedagogų bei visos visuomenės problema (Rupšienė, 2000).*

Atsižvelgiant į visą tai, noro mokytis problema įgyja didelės svarbos. Mokymasis tampa vis sudėtingesnė, įvairių gebėjimų reikalaujančia mokinio veikla, kuri sąlygoja pilnavertę jo asmenybės raidą. Itin mažai yra mums žinomų darbų, skirtų specialiujų ugdymosi poreikių vaikų ir suaugusių neįgaliųjų motyvų tyrinėjimams. Galima paminėti vos keletą anksčiau atliktų šios temos tyrimų: Solnceva (1977) tyrė motyvų svarbą ugdant aklų ikimokyklinio amžiaus vaikų aktyvumą; Sternina (1965) tyrė silpnaregių paauglių visuomeninės veiklos motyvų ugdymą; Gudonis (1978 a, 1978 b, 1979 a, 1979 b, 1980), dirbančio jaunimo ir suaugusiųjų, turinčių regėjimo sutrikimų, mokymosi motyvus, suaugusiųjų aklųjų ir silpnaregių reabilitacijos motyvai (1980), armenų, turinčių regos sutrikimų visuomeninės veiklos motyvaciją (1989). Tačiau mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvai nebuvo tirti. Visa tai galima traktuoti kaip aktualią pedagoginę problemą.

Probleminiai klausimai.

1. Kokie mokymosi motyvai yra būdingi mokiniams, turintiems kalbos sutrikimų?
2. Kokie veiksniai įtakoja mokinių, turinčių kalbos sutrikimų mokymosi motyvaciją?

Tyrimo objektas – mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvai.

Tyrimo tikslas – ištirti mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvus.

Uždaviniai:

1. Taikant teorinę analizę, pateikti mokinių mokymosi motyvų charakteristiką.
2. Išsiaiškinti veiksnius galinčius turėti įtakos mokinių, turinčių kalbos sutrikimų mokymosi motyvacijai.
3. Ištirti mokinių, turinčių kalbos sutrikimų ir įprastinės kalbos raidos mokinių, mokymosi motyvus, juos palyginti.
4. Atskleisti mokytojų nuomonę apie priežastis lemiančias mokinių, turinčių kalbos sutrikimų nenorą mokytis.

Tyrimo dalyviai: Tyrime dalyvavo 380 respondentų iš jų: 60 V- IX klasių mokinių ir 20 mokytojų iš Vokietijos Leonberg Albert- Schweitzer gimnazijos; 60 mokinių, turinčių kalbos sutrikimų bei 180 įprastinės kalbos raidos mokinių ir 60 juos ugdančių pedagogų iš keturių Šilalės rajono bendrojo lavinimo mokyklų.

Tyrimo metodologinės nuostatos – tyrimas grindžiamas humanistinės psichologijos ir pedagogikos ugdymo krypties idėjomis: pasak Rogers (2005), mokiniai mokosi tada, kai mokymasis tampa malonumu. Remiantis Maslow (2006), mokymasis priklauso nuo tinkamų, palankių sąlygų. Remiantis Vygotskio (1978) veiklos teorija, galima teikti, kad mokymąsi skatina vidiniai ir išoriniai veiksniai – žmogaus vystimosi stimulus. Mokymasis skatina vaiko raidą, o šis vėliau ima sąlygoti mokymąsi.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai - mokslinės literatūros analizė.
2. Empiriniai - kiekybinė mokytojų ir mokinių anketinė apklausa, naudojant uždaro ir atviro tipo klausimus.
3. Statistiniai – duomenų analizė naudojant programa Microsoft Office Excel 2003 metų paketą, aprašomoji statistika.

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas sudarytas iš 106 šaltinių, santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 9 lentelės, 22 paveikslai. Prieduose pateikiama (dvi anketos pedagogams ir mokiniams). Darbo apimtis 58 puslapiai.

Pagrindinės sąvokos

Mokymosi motyvacija – visa tai, kas skatina moksleivį mokytis. Mokymosi motyvacija kinta bręstant asmenybei bei keičiantis išorinėms aplinkybėms, bet turi ir stabilumo elementų, kurie leidžia išlaikyti individo santykį veiklos tęstinumą ir produktyvumą įvairiomis sąlygomis (Rupšienė, 2000).

Mokymosi motyvai – tai visi stimulai, skatuliai, kurie skatina moksleivį mokytis; skatuliai gana įvairūs ir apima skirtingas mokymosi bei gyvenimo ypatybes (Rupšienė, 2000).

Mokymosi sunkumai – tai mokymosi problemos, kurias lemia pažinimo procesų neišlavėjimas, tam tikras formavimosi nepakankamumas ar savireguliacijos stoka, tačiau mokinys pajėgus šiuos trūkumus kompensuoti ir bent jau patenkinamai įsisavinti mokymosi programą, t.y. išvengti akademinio atsilikimo (Mockevičienė, 2003).

Motyvacija – tai psichofiziologinis procesas, reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu (Jovaiša, 2007).

Motyvai – tai veiksmų skatuliai, susiję su kuriuo nors stipriu poreikiu, lemiantys veiklos kryptingumą (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Nesėkmės baimė - nerimavimas, imantis vienų ar kitų užduočių, dėl kurio žmogus dažnai pasirenka per lengvas arba per sunkias užduotis, norėdamas sudaryti palankiausias sąlygas sėkmei arba išvengti asmeninės atsakomybės už nesėkmę (Gage, Berliner, 1994).

Paauglystė – 11-15 m. amžiaus tarpsnis, pasižymintis sudėtingais fizinio ir psichinio vystimosi prieštaravimais. Jis sutampa su ikipubertetine ir pubertetine lytinio brendimo faze (Jovaiša, 2007).

Poreikis - individo būseną, kuri suvokiama kaip tam tikrų objektų, kurie yra būtini individo egzistencijai, jo aktyvumui palaikyti, stoka (Беляев, Рыжковская, Старовойтова, 2010).

Šeima – mažiausias visuomenės regeneracijos kolektyvas, kurį sieja ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumas (Jovaiša, 2007), maža žmonių grupės sąjunga paremta visuomeniniais, ekonominiais ir biologiniais ryšiais, bei interesais (Vaitkevičius, 1995).

Veiksny – priežasčių kompleksas, atskleidžiantis reiškinio visumos esmę, funkcinius ar priežastinius ryšius. Individo vystimuisi, asmenybės formavimuisi lemiamos reikšmės turi tam tikra grupė veiksmų, iš kurių reikia išskirti pirminius ir antrinius veiksmus, t. y. esminius, atskleidžiančius vienos ar kitos individo savybės išsivystymo priežastį ir vystimosi sąlygas (Jovaiša, 2007).

I skyrius. MOKYMOŠI MOTYVACIJA IR MOTYVAI MOKSLINĖJE LITERATŪROJE

Legkausko (2008) teigimu, plačiąja prasme motyvacija yra bet kokio gyvo organizmo siekis išlikti. Toks siekis yra psichikos ir sąmonės, kaip aplinkoje orientuotis ir prie jos prisitaikyti leidžiančio aparato, atsiradimo priežastis. Paprastai motyvacija apibrėžiama ir nagrinėjama siauresne prasme – kaip visuma vidinių procesų, skatinančių, palaikančių ir nukreipiančių veiklą.

1.1. Motyvacijos ir motyvų samprata

Lotyniškai motus – proto veikimas, minties skrydis; pranc. motif – veiksmo pagrindas, skatinamoji priežastis. Taigi motyvaciją galima suprasti kaip tam tikro elgesio, veiksmų, veiklos skatinimo procesą, kurį sukelia įvairūs motyvai; motyvų visumą (Psichologijos žodynas, 1993); tarpudavyje susijusių asmens veiklos motyvų sistema, nulemianti jo veiklą (Spurga, 2000); veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantis žmogaus psichikoje (Butkienė, Kepalaitė, 1996); visuma faktorių, mechanizmų ir procesų, kurie užtikrina potraukius į gyvenimiškai būtinus tikslus (Viliūnas, 1990).

Бодалев (2000) motyvaciją supranta kaip motyvų pagrindą, kuris stimuliuoja ir nukreipia žmogaus elgesį jo linkme. Motyvacijos sąvoka leidžia paaiškinti individo jėgų atsiradimą atliekant tam tikrą veiklą ir atitinkamos veiklos pasirinkimą. Panašios nuomonės laikosi (Gražulis, 2005). Mokslininko nuomone, motyvavimas kilęs iš lotynų kalbos žodžio movere ir paaiškina judėjimo ir veiklos priežastis, t.y. motyvus. Šavareikienė (2008) pažymi, kad motyvacija tai skatinimo procesas, kai naudojant vidinius ir išorinius veiksnius yra nukreipiama konkrečiai veiklai. Motyvacija tyrinėja tai kas palaiko ir aktyvina individo elgesį (Бандура, 2000). Mokslininkas pabrėžia, kad motyvacijos efektų šaltinis ne individo tikslai, bet greičiau asmeninis tų tikslų vertinimas. *Motyvacija suprantama kaip nuolatinių motyvų, inicijuojančių ir palaikančių veiklos kryptingumą, sistema (Беляев, Рыжковская, Старовойтова, 2010), kuriai būdingas hierarchiškumas (Реан, Коломинский, 2008).*

Mokymosi motyvacija yra priežastiniais ryšiais susieta su mokymosi rezultatais – ji yra ir priemonė siekti mokymosi pažangumo, ir kartu galutinis mokymosi proceso rezultatas (Gage, Berliner, 1994). Mokinių nenoras sistemingai atlikti mokomąsias užduotis, mokyklos nelankymas, pamokų praleidinėjimas ir to rezultatas mokymosi nesėkmės yra švietimo sistemos tikslų įgyvendinimo trikdžiai. Nenoro mokytis priežasčių tyrimai, kuriuos atliko Dereškevičius, Rimkevičienė, Tarkamadžė (1998), Giedrienė, Monkevičienė (1995), Beresnevičienė (1995), Rupšienė (1995, 1999, 2000), Grincevičienė (1999), Spurga (2000), Zablockytė (2008) ir kt.

rodo, kad dažniausiai mokiniai nubyra iš mokyklos, nenori jos lankyti ir mokytis dėl mokymosi motyvacijos silpnėjimo. Vadinasi, viena iš pagrindinių nenoro mokytis priežasčių – motyvuotos ir nukreiptos į tikslą veiklos stoka.

Barkauskaitės ir Motiejūnienės (2004) teigimu, mokymosi motyvacija priklauso nuo plataus spektro veiksnių – tai ir „vidinis“ interesas, ir baimė būti nubaustam. Mokymosi motyvacija apibrėžia mokymosi ir išmokymo santykį (Butkienės, 1995). Mokymasis įmanomas tik tada, kai žmogaus veiksmus valdo sąmoningas tikslas įgyti tam tikrų žinių, įgūdžių, mokėjimų, elgesio formų (Juška, 1997). Todėl, mokslininko teigimu, mokymosi motyvacija yra tai, kas iš tiesų skatina vaiką mokytis ir užtikrina sėkmingą jo mokymąsi. Panašios nuomonės laikosi Butkienė ir Kepalaitė (1996), kurios teigia, kad mokymosi motyvacija padeda mokiniui geriau orientuoti į tikslą, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės ir lemia mokymosi proceso kokybę.

Psichologai išskiria du tipus individų, kurių elgesys gali būti orientuotas į sėkmę arba nesėkmę (Реш, Коломинский, 2008). Nustatyta, kad individai, kurių elgesys orientuotas į sėkmę, dažniausiai būna aktyvūs ir iniciatyvūs. Pastebėta, kad tokie individai susidūrę su nesėkmėmis, ieško būdų joms įveikti. Atsirinkdami užduotis pagal veiklos sudėtingumą, jie renkasi vidutinio sunkumo užduotis, susidomėjimas veikla didėja proporcingai su įsitraukimu į tą veiklą. Atkreiptinas dėmesys, kad neatlikus veiklos sėkmingai, veiklos patrauklumas lieka nepakitęs. Mokiniam, kuriems būdingesnė nesėkmės vengimo motyvacija, dažniausiai pasitraukia iš svarbios veiklos ir ieško lengvesnių jos atlikimo būdų. Susidūrę su kliūtimis tokie asmenys užduotimi domisi mažiau. Rupšienės (2000) teigimu, kalbant apie žmogaus veiklos motyvaciją yra itin svarbu tinkamai įvertinti emocijų priklausomybę nuo poreikių. Didelis emocinis intelektas padeda sėkmingiau ir su dideliu pasitikėjimu žengti mokslo link. Kantrybės buvimas teigiamai veikia mokymosi motyvaciją – be ištvermės mokymasis nefunkcionuoja. Kantrybe pasižymintys vaikai dažniausiai panaudoja geresnes mokymosi strategijas (Lehmann, 2009).

Motyvacija besidomintys mokslininkai daugiausia dėmesio skiria žmonių poreikiams ir jų patenkinimo būdams. Maslow (2006) nuomone, žmonių rūšies atstovus motyvuoja veikti tokie poreikiai: būti saugiam, apsaugotam, patirti rūpinimąsi savimi, priklausyti bendruomenei; meilės ir švelnumo poreikis, poreikis būti gerbiamam, įgyti visuomeninę padėtį ir statusą bei su tuo susijusį savęs vertinimą, savęs aktualizavimo poreikis arba troškimas išreikšti ypatingus individualius bei savo, kaip žmonių rūšies atstovo, poreikius, kuriuos mokslininkas įvardija kaip pamatinius tikslus. Gerų rezultatų poreikis, valdžios poreikis, bendravimo poreikis paprastai yra nuolatiniai ir dažniausiai išmokstami, o potraukis tyrinėti, baimė prarasti paramą yra nuolatiniai ir paprastai neišmokstami motyvai (Gage, Berliner, 1994).

Pasak Arends (1998) motyvacijai atsirasti didžiulę galią turi poreikis laimėti, poreikis priklausyti kam nors ir poreikis daryti įtaką. Tam, kad veikla būtų motyvuota, turi atsirasti individo poreikis tai veiklai (Реш, 1999). Autorius išskiria pagrindinę mokymo funkciją – nukreipti, paskatinti individą pokyčiams, t. y. keisti individo poreikius, vertybes, interesus, kitaip sakant, „motyvacijos santykį su pasauliu“. Pasak tyrėjo, tai ir yra tikslinė pedagogų veikla, skatinanti mokinius atlikti tam tikrą veiklą (Вилюнас, 2006). Mokslininkai išskiria tris pagrindinius žmogaus psichologijos poreikius: *ryšių, nepriklausomumo ir kompetencijos*. Vadinasi, aplinka, kuri užtikrina (sudaro sąlygas) kiekvienam vaikui patenkinti ankščiau aptartus poreikius, padeda geriausius pamatus vaiko asmeniniam požiūriui į mokymąsi ir pasaulio suvokimą. Asmenybę įpareigoja veikti jo paties poreikiai, individas pasižymi motyvuota veikla tol, kol jis patenkina savo gyvybiškai svarbius poreikius. *Vadinasi, poreikius būtina laikyti pagrindiniais motyvo sudarymo elementais.*

Motyvacija yra neatsiejama nuo motyvų, kurie veikia žmogaus elgesį ir veiklą. *Motyvas* (lot. movere – judinti, stumti) – individo aktyvumo priežastis, skatinanti jį kryptingai veikti. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne (2000) motyvas yra apibūdinamas kaip skatinamoji priežastis, veiksnys ar veikimo pagrindas. Jovaiša (1993) motyvą apibūdina kaip sąmoningą ir nesąmoningą veiksmo priežastį, kuri kyla dėl asmenybės ir objekto situacijos, patenkinančios jos poreikius, interesus, vertybes bei tikslus, sąveikos. Motyvas – skatinamoji priežastis, veiksnys, skatinantis kokią nors veiklą¹; veiklos stimulai, susiję su individo poreikių tenkinimu; individo aktyvumą skatinantys ir jo veiklos kryptį lemiantys aplinkos arba vidaus veiksmi (Augis, 1993).

Motyvas ne tik sukelia veiksmą, bet svarbiausia, suteikia jam kryptį ir tam tikrą intensyvumą ar (ir) jėgą (Реш, Коломинский, 2008). Šavareikienė (2008) motyvą apibrėžia kaip vidinę paskatą, akstiną, impulsą ar ketinimą, verčiantį individą vienaip ar kitaip elgtis, siekiant patenkinti tam tikrus poreikius. Pažymima, kad motyvai formuojasi individo vystimosi procese, jiems būdingas nekintamumas ir vertybinės individo orientacijos vertinant aplinką (Беляев, Рыжковская, Старовойтова, 2010). Vadinasi, motyvais gali būti asmens idealai, interesai, įsitikinimai ir vertybės. Mokslininkai išskiria sėkmės siekimo, nesėkmių vengimo, atstūmimo ir agresijos motyvus. Jų nuomone, motyvas tai:

- pažadinimas arba orientacija į tam tikrą veiklą arba jos atlikimą, kurią lemia poreikių patenkinimas;
- vidinių ir išorinių sąlygų visuma, kuri stimuliuoja subjektą veiklai ir apibrėžia jo veiklos kryptį.
- individui suvokiama priežastis, kuri lemia individo elgesio pokyčius ir elgesio modelio

---

¹ Motyvas (2002). Tarptautinių žodžių žodynas (p.331). Vilnius: Alma littera.

pasirinkimą.

Pagal motyvo santykį su individo aktyvumu skiriami *vidiniai ir išoriniai motyvai*. Pasak Rupšienės (2000), mokymąsi lemia įvairūs nevienodos vertės motyvai; vieni motyvai labiau skatina mokytis, kiti – mažiau. Todėl autorė motyvus linkusi suskirstyti į dvi pagrindines grupes, remdamasi jų reikšmingumo, prasmingumo kriterijumi: 1) vidiniai (pirminiai) mokymosi motyvai – jie vertingesni, nes susiję su antriniais mokymosi prasmės išvelgimu; 2) išoriniai (antriniai) motyvai; jie gali būti reikšmingi, tačiau susiję su išorine aplinka, o ne su mokymosi poreikiais. Pasak Butkienės ir Kepalaitės (1996, p. 236) vidiniai motyvai kyla iš paties subjekto ir yra nekintamesni už kartais trumpalaikius išorinius motyvus. Išoriniai motyvai dažniau yra trumpalaikiškesni už vidinius impulsus (Lehmann, 2009).

Pagal motyvo patvarumą yra skiriami *patvarūs ir nepatavarūs motyvai*. Pirmieji skatina asmenį nuodugniai siekti užsibrėžto tikslo, neatsisakyti jo, net pasikeitus aplinkybėms. Nepatvarūs motyvai paprastai greitai išnyksta, kai asmuo susiduria net su menkaisiomis kliūtėmis (Psichologija šiandien, 2008).

Kai kurie autoriai pabrėžia, jog motyvais gali būti interesai, nuostatos ir vertybės. Psichologijos žodyne (1993) nurodoma, jog interesas – tai susidomėjimas kuo nors, suteikiantis žmogaus veiklai tikslą, kryptį, padedantis orientuotis bei aptikti naujus faktus, geriau pažinti tikrovę. Interesai neretai gali palengvinti mokymąsi, tapti mokymosi motyvu. Pastebimas ryšys tarp interesų ir žmogaus poreikių, polinkių, įsitikinimų, pasaulėžiūros veiklos motyvų (pvz., mokymosi). Manoma, jog interesas yra vienas stipriausių veikiančių motyvų. Interesas yra natūralus elgsenos variklis ir atspindi jo instinktus. Nuostata apibūdinama kaip tendencija ar polinkis elgtis tam tikru būdu ir pasižymi stipria motyvuojančia galia bei svarbiu emociniu aspektu, kurio pagrindu skiriamos teigiamos ir neigiamos emocijos (Psichologijos žodynas, 1993). Ruggiero (1998) nuostata, vaidina įprastinį, įsitikinimų motyvuotą, emocinį atsaką. Pasak Edwards (1994), nuostata gali būti ketinimas, noras veikti palankiai ar nepalankiai tam tikrų objektų atžvilgiu.

Kaip teigia Божович (1972), motyvas pats savaime dar nieko nereiškia; tam, kad tiesiogiai skatinantis motyvas įgautų prasmės, reikalingas adekvačių elgesių formų realizacija, tik tada formuojasi „individo kokybė“. Motyvas – tai dėl ko vykdoma visa veikla, skirtingai nuo tikslo, motyvas parodo, į ką jis yra nukreiptas. Kitaip tariant, motyvas yra visa tai, kas skatina vaiko aktyvumą. Pasak Valinskienės (2005) motyvai sukuria bendrą nusiteikimą mokytis. Rupšienės (1995) atlikti tyrimai rodo, kad norintys mokytis mokiniai yra stipriai veikiami teigiamo motyvo – visuomeninės mokymosi reikšmės. Šie vaikai sieja savo mokymąsi, išsilavinimą su visos žmonijos progresu, tobulesniu gyvenimu savo valstybėje. Nenorinčius mokytis mokinius paskatina netiesioginiai, ypač neigiami motyvai: asmeninė nauda, socialiniai

motyvai, kitų įvertinimas ir pagarba, praktiniai gyvenimo tikslai, socialinė prievarta, pareiga ir atsakomybė. Zuzavičiūtė (2006) išskiria žmogaus gyvenime šias motyvų funkcijas: jos skatina žmogaus elgesį ir jį nukreipia; padeda pajusti savo veiklos prasmę, dalyvauja ją kontroliuojant ir keičiant.

1.2. Mokymosi motyvacijos rūšys

Mokslininkai, tyrinėjantys motyvaciją, bando išskirti jos sudėtines dalis. Rupšienė (2000) skiria *vidinę ir išorinę motyvaciją*. Monkevičienė (2003) vidinę motyvaciją apibūdina kaip gebėjimą be išorinio palaikymo ilgą laiką atlikti tam tikrą veiklą, pačiam įveikti kilusius keblumus, nepasiduoti nesėkmei, o išorinė motyvacija – tai išorinės sąlygos, palaikančios norą mokytis. Vidinė motyvacija atspindi pačios asmenybės motyvus, poreikius, tikslus, vertybes, interesus ir emocijas. Pažymimas veiklos reikšmingumas, visa tai, kas skatina mokytis visą gyvenimą (Peah, 1999). Vidinė motyvacija atsiranda dėl vidinio pasitenkinimo, malonumo, o išorinė dėl kokio nors išskirtinio rezultato, atlygio ar vengiant bausmės. Gage, Berliner (1994) vidinę motyvaciją laiko *esmingą*, kurią apibūdina pirminės elgesio priežastys, kontroliuojančios individo elgesį. *Vidinio stimulo* stiprumą ir koncentraciją lemia motyvacijos buvimas. Priklausomai nuo to, iš kokio šaltinio kilęs impulsas, egzistuoja visiškai skirtingo intensyvumo ir kokybės motyvacija. Autorė akcentuoja, kad vidinę motyvaciją būtina laikyti stipriausia ir vertingiausia motyvacijos forma, nes jos formavimosi pagrindas yra vaikų pastangos, skatinančios smalsumo, malonumą, sukliamas mintis apie atlygį, susidomėjimas veikla.

Lehmann (2009) teigia, kad vaikas nėra iš esmės „nemotyvuotas“: kiekvienas turi varomųjų galių, leidžiančių jam atlikti tam tikrus veiksmus. Vidinės motyvacijos buvimas galima sakyti įrodo tam tikrą asmenybės brandumą. Ją turėdamas žmogus be ypatingo išorinio skatinimo atlieka vieną ar kitą veiklą. *Kuo stipresnė vidinė motyvacija, tuo didesnius išorinius ar net vidinius pasipriešinimus žmogus geba pakelti ir juos įveikti*. Vidinę motyvaciją turintys žmonės, patyrę sėkmę ir teigiamus savo veiklos rezultatus, emocionaliai santūriau tai išgyvena. Vidinę motyvaciją lemia: smalsumas, savipilda, savigarba, laimėjimai ir lūkesčiai, kompetencija – palankumas, bei išmokimo džiaugsmas. Kai kurie autoriai mano, kad kiekvienos smegenys užprogramuotos mokymosi motyvacijai: suvokus, supratus kažką nauja arba įgijus gebėjimą, jos apdovanoja išskirdamos laimės hormoną, todėl šiame procese ypač reikšminga tampa atlygio cirkuliacija.

Išorinę motyvaciją formuoja visuomenė Peah (1999), ji siejama su išoriniais motyvais (Arends, 2008), t. y. aplinkos stimulai, paskatinimais tam tikrai veiklai atlikti (Rupšienė, 2000), lemiančiais tam tikrą elgesį (Gage, Berliner, 1994), ir slypi aplinkoje, kitų žmonių laikysenoje bei tarpusavio santykiuose (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Jovaiša (1981), atskleidžia motyvacijos

ir asmens veiklos kryptingumo ryšį pažymėdamas, kad asmenybė yra intelekto, motyvacijos ir charakterio vienovė. Išorinė motyvacija – tai motyvus skatinanti veikla, kuri ateina į asmenį iš šalies. Šios motyvacijos skatinami žmonės, kitaip nei vidinės motyvacijos, stipriau emociškai išgyvena teigiamus savo veiklos pasiekimus.

Nustatyta, kad mokymasis nebūtinai turi teikti malonumo, kartais pasiekama gerų rezultatų, kai mokymasis laikomas asmeniniu sprendimu, todėl išskiriama dar vieną motyvacijos rūšis - „*identifikuota*“ mokymosi motyvacija (Lehmann, 2009). Autorė nurodo, kad indentifikuotai mokymosi motyvacijai didžiulę įtaką turi apsisprendimo lygmuo. Akcentuotina, kad mokymosi motyvacija yra laikoma struktūriniu laimingo gyvenimo elementu. Pasak Pukevičiutės (2008) tiek vidinė, tiek išorinė motyvacija išsivystė iš kognityvinės psichologijos.

Anot Jovaišos (2007), mokymosi motyvacijos struktūra yra tokia: *signalas* → *vertinimas* → *skatulys* → *veiksmas* → *pastiprinimas* → *registracija* → *tikslas*. Kryptingas aktyvumas atsiranda, esant sąveikai tarp motyvuoto individo ir veikti skatinančio signalo, kuris paprastai būna objektas, galintis patenkinti reikmę (tarpinis signalas arba kitaip – objektas – tikslas). Ši sąveika – tai pirmiausia signalo įvertinimas (pvz. naudingas, žalingas), po to – elgsenos programavimas ir vykdymas siekiant objekto tikslo. Tačiau iki šiol nėra pakankamai aišku, kas atlieka pastiprinimo funkciją. Tai gali būti naujo dalyko suvokimas, pati instrumentinė elgsena, pasitenkinimas ką nors radus, suvokus, pasinaudojimas siekiamu reikmeniu, atsipalaidavimas (emocinė būseną pasiekus tikslą). Nustatyta, kad išmokimas galimas ir be pastiprinimo. Jovaiša skiria reikminę, emocinę ir pažintinę mokymosi motyvacijas:

- Reikminė mokymosi motyvacija – iš asmens poreikių kylanti. Mokymąsi veiksmingai motyvuoja ne tik tiesioginis žinių poreikis ir iš jo kylantis siekimas patirti tai, kas nauja, atskleisti, kas nežinoma, išgyventi nuostabą, įdomumą, ne tik pasitenkinimas dirbant, sportuojant, bet ir poreikiai tapę tarpiniais motyvais – noru turėti materialinės naudos, pasirodyti prieš artimuosius, išvengti nemalonumų (pvz.: bausmės).

- Emocinė mokymosi motyvacija – pagrindinis žmogaus veiklos ir elgesio kryptingumo veiksnys. Aukštesni jausmai (doroviniai, intelektiniai, emociniai) stereotipiškai motyvuoja elgesį pagal išugdytą žmogaus būdą. Pareiga ir atsakomybė yra svarbus mokymosi, veiklos mokykloje variklis. Ne mažiau reikšmingi intelektiniai (nuostatos, abejingumo, naujumo ir kt.) ir estetiški (harmonijos, komiško, gracingumo ir kt.) jausmai.

- Pažintinė mokymosi motyvacija – žinojimu, supratimu grindžiami vidiniai mokymosi veiksniai. Žinojimui, supratimui reikia informacijos. Ji yra keleriopa: epistemine (žinios apie objektus, jų ypatybes, ryšius, simbolius, raišką); instrumentinė (informacija apie veiklos įrankius, būdus); vertinamoji (žinios, nurodančios objektų reikšmę kažkam ir prasmę sau), norminė (žinios apie įvairias teisingas, dorines, medicinines ir kt. normas). Vertinamoji ir norminė informacija turi

tiesioginio poveikio mokymosi motyvacijai. Tačiau motyvuoti gali ir epistetinė bei instrumentinė informacija. Dispozicinė pažintinė mokymosi motyvacija – tai motyvacijos šablonai, susiformavę nuolat pasikartojančios informacijos pagrindu. Aktualioji pažintinė mokymosi motyvacija apibūdina asmenybės motyvaciją veikiant konkrečioje veikloje. Motyvų įtaka sėkmingam mokymuisi akcentavo Dodsonas, pabrėždamas, kad „kuo stipresnė motyvacijos jėga, tuo aukštesnis veiklos produktyvumas“ (cit. pagal Pean, 2008). Būtent dėl šios priežasties mokinių mokymosi motyvacija yra siejama su pažintine motyvacija. Pateikti duomenys leidžia teigti, kad stipri teigiama motyvacija gali tapti kompensuojamu faktoriumi neturimų žinių arba gebėjimų atvejais. Tai paaiškina visiems gerai žinomą paradoksą, kad ne tokie gabūs, bet darbštumu ir stropumu pasižymintys mokiniai gyvenime kartais pasiekia daug geresnių rezultatų negu labai gabūs.

1.3. Mokymosi motyvų įvairovė

Mokymosi motyvai – tai visi stimulai, skatuliai, kurie skatina moksleivį mokytis; skatuliai gana įvairūs ir apima skirtingas mokymosi bei gyvenimo ypatybes (Rupšienė, 2000). Vienu pagrindu motyvus skirstyti labai sunku. Mokslinėje literatūroje, skirtingi autoriai pateikia įvairias mokymosi motyvų klasifikacijas.

Божович (1951) išskyrė dvi mokymosi motyvų grupes:

- pažintiniai interesai (intelektinės veiklos poreikis, naujų gebėjimų ugdymasis, naujų žinių poreikis);
- vaiko bendravimo poreikiai (socialiniai motyvai) bendravimas su kitais žmonėmis, kitų žmonių vertinimas, palaikymas, savo vietos suvokimas makro ir mikrosociume.

Bitinas (1981) išskyrė tris mokymosi motyvų grupes: 1) išsilavinimo motyvai, siejami su Moksleivio ateities planais, jo socialiniu įsitvirtinimu visuomenėje, tarp bendraamžių, tėvų lūkesčių, pareigos savo kraštui; 2) pažinimo interesai, atrenkamasis požiūris į mokymo procese nagrinėjamus objektus, pažinimo aktyvumas, siekimas sužinoti mokymosi veiklos vertybinį traktą; 3) savirealizacijos motyvai, išreiškiami pasitikėjimu savimi, savo galimybių vertinimu.

Rajeckas (1996) skiria tokius motyvus, kurie tiesiogiai susiję su mokomąja veikla, atskirų dalykų mokymusi:

1. praktiniai (žinių svarbos gyvenime suvokimas, noras būti stipriam, patinka mokytojas, paklūsta tėvų reikalavimams);
2. teoriniai (noras daugiau žinoti, domina tai, kas nauja);
3. prestižo (pažymys, pagyrimų siekimas, lenktyniavimas);
4. prievartos, baimės motyvai;
5. pareigos jausmas.

Jovaiša (2007) nagrinėdamas individualius mokymosi motyvų skirtumus, pateikia tokią mokymosi motyvų klasifikaciją (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Mokymosi motyvų klasifikacija

Klasifikavimo pagrindas	Motyvų grupė	Apibūdinimas
Pagal ryšį su objektu	Pirminiai (tiesioginiai)	Kai mokomasi dėl įdomumo, dirbama dėl funkcinio smagumo, kai laukiama sensacijų, džiaugiamasi sėkme.
	Antriniai (netiesioginiai)	Kai skatina veikti ne pati veikla, bet pašaliniai dalykai (noras būti naudingu visuomenei, noras suteikti kam nors džiaugsmą).
Pagal aktualumą	Dispoziciniai	Nuostatos, vertybinės orientacijos, idealai, įsitikinimai, pažiūros ir pan.
	Spontaniniai	Kyla noras juoktis.
	Reaktyviniai	Atoveiksmis į išorinį poveikį.
Pagal sąmoningumą	Sąmoningi	Kai moksleivis geba atskleisti jo mokymąsi skatinančias priežastis.
	Mažai įsisąmoninti	Nuostatos
	Nesąmoningi	Nesąmoningas pasidavimas grupės nuostatoms, pažiūroms.

Šia motyvų klasifikacija remiasi ir kiti autoriai: Rupšienė (2000), Lapė, Navikas (2003). Galima skirstyti sąmoningus, mažai įsisąmonintus ir nesąmoningus motyvus. Pirmųjų yra dauguma, antrieji sunkiai skirstomi. Pvz., nuostatos – nepakankamai sąmoninga parengtis kryptingai reaguoti į aplinkos poveikius. Konformizmas – nesąmoningas pasidavimas grupės nuostatoms, pažiūroms. Įtaigumas – nesąmoninga parengtis nekritiškai priimti įtaigius kito žmogaus žodžius ir pagal juos veikti. Ugdant stiprinamos visos motyvų rūšys, plėtojančios socialinių, dorovinių ir darbinį asmenybės aktyvumą.

Ильин (2000) pabrėžia, kad mokymosi motyvams būdinga kaita. Motyvų kaitos įtaką mokymosi sėkmei pažymi ir Petty (2006), kuris išskiria trumpalaikių ir ilgalaikių veiksmių įtaką mokinių mokymosi motyvacijai.

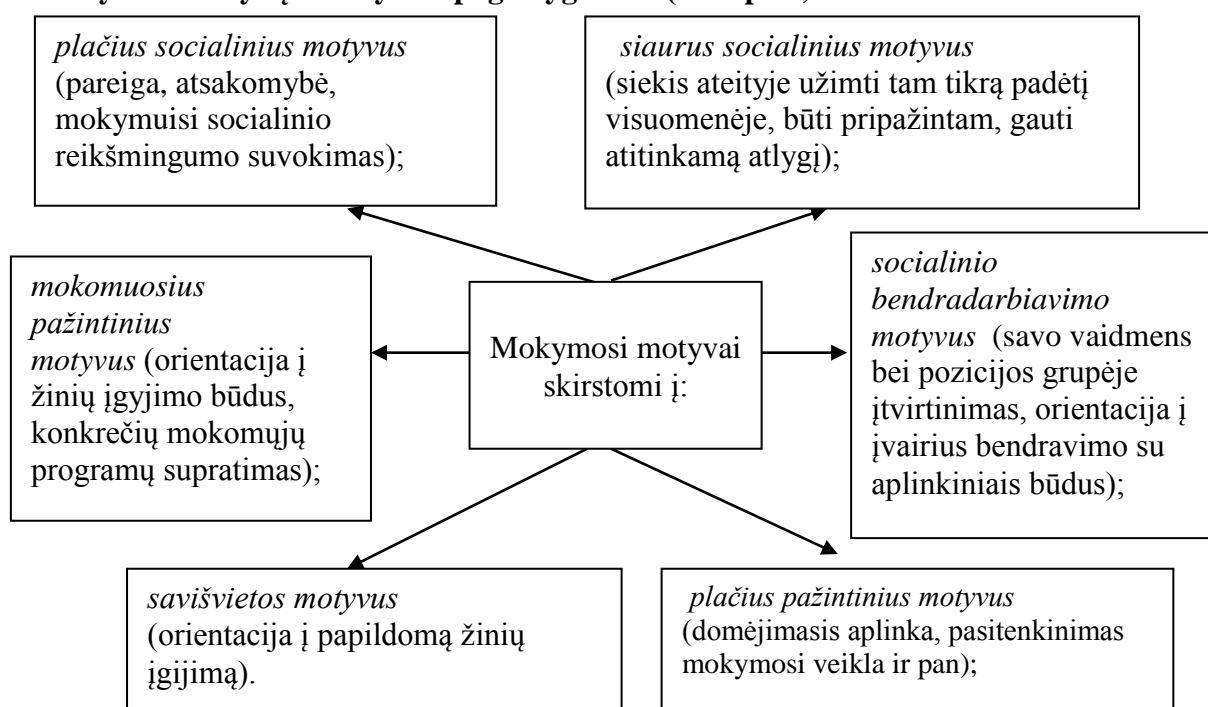
Ilgalaikiai veiksniai:

- asmeninė nauda – geriausiai mokomasi tų dalykų, kurių praktinis pritaikomumas ir nauda akivaizdūs;
- pasirengimas karjerai, tolesnėms studijoms, kuris suvokiamas kaip ilgalaikis mokinių tikslas, tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad kasdieninio mokymosi motyvacijai jo neužtenka.

Trumpalaikiai veiksniai:

- geri mokymosi rezultatai kelia savigarbą;
- geri mokymosi rezultatai skatina aplinkinių pripažinimą;
- mokymosi tam, kad būtų išvengta nemalonumų;
- mokinio lūkesčių patenkinimas.

Mokymosi motyvų skirstymas pagal lygmenis (žr. 1 pav.).

1 pav. Mokymosi motyvų klasifikacija (Подласый, 1999)

Tas pats autorius siūlo mokymosi motyvus skirstyti pagal turinį ir kryptingumą į:

- socialinius;
- pažintinius;
- profesinius – vertybinius;
- estetinius;
- komunikacinius;
- statuso – pozicinius;
- tradicinius – istorinius;
- utilitarinius – praktinius.

Juška (1977) taip pat nustatė paauglių mokymosi motyvų lygmenis:

- Ateities motyvas (noras įgyti tam tikrą profesiją, turėti galimybę mokytis aukštojoje mokykloje, išaugti išsilavinusiu žmogumi, būti naudingu savo tėvynei).
- Prestižo motyvas (geru mokymusi siekiama užimti garbingą vietą klasės, mokyklos kolektyve, šeimoje, tarp artimųjų).
- Pažintiniai interesai kaip mokymosi motyvas (mokomasi, kai įdomiai, patraukliai dėstoma, atskleidžiamas naujas pasaulis, kai įgytos žinios pasirodo svarbios praktikoje, kai įveikus sunkią užduotį, jaučiamas pasitenkinimas).
- Pareigos motyvas (nusakomas asmenybės vietos gyvenime, pasirengimu vykdyti visuotinai priimtas moralės normas, pasiruošimu naudoti jėgas, reikalingas sunkumams įveikti).
- Mėgstamo, gerbiamo žmogaus įtakos motyvas.

Rosenfeldas (cit. Rupšienė, 2000) mokymosi motyvus klasifikavo *pagal ryšį su veiklos tikslu*: išskyrė nesusijusius su tikslais motyvus ir su jais susijusius. Nesusiję su tikslu motyvai (arba tiesioginiai) skatina mokymąsi dėl funkcinio saugumo, darbo eigos įdomumo, nežinomų dalykų žavesio, ir pagaliau – dėl pažinimo džiaugsmo. Su tikslu susiję tokie motyvai:

- mokymasis dėl asmeninės naudos;
- mokymasis dėl socialinio tapatinimo;
- mokymasis siekiant sėkmės ir vengiant nesėkmės;
- mokymasis dėl spaudimo ir prievartos;
- mokymasis verčiant sąžinei;
- mokymasis dėl praktinių gyvenimo tikslų;
- mokymasis dėl visuomenės reikalavimų.

Ji teigia, jog ne kiekvienas tikslas įgyja motyvuojančią galią. Motyvuojančią galią įgyja tik toks tikslas, kuris siejasi su teigiamomis emocijomis. Jei tikslas siejamas su neigiamomis emocijomis ir susiduriama su nesėkmėmis, tikslas praranda motyvuojančią galią.

Laužikas (1997) mokymosi motyvus grupavo pagal mokinio santykį su mokomąja veikla. Teigiami mokytis skatinantys motyvai, autoriaus teigimu, yra: 1) *teoriniai motyvai* (noras pažinti, sužinoti nauja, sekimas geru pavyzdžiu, įdomus mokymo dalykas); 2) *praktiniai arba ateities motyvai* (noras pasirengti gyvenimui, siekimas turėti geresnes gyvenimo sąlygas); 3) neutraliais, nei teigiamais, nei neigiamais, pasak autoriaus laikytini *prestižo arba socialiniu santykiu motyvai* (noras gauti pažymį, noras būti pripažintam draugų, užimti gerą padėtį kolektyve); 4) neabejotinai neigiami, nesusiję su noru mokytis, jo nuomone yra: *prievartos ir baimės motyvai* (baimė būti nubaustam).

1.4. Veiksniai įtakoiantys mokinių mokymosi motyvaciją

Dalis pedagogų ir psichologų tyrė vaikų ir paauglių mokymosi motyvacijos ypatybes, jos kintamumą. Svarbu tai, kad mokymosi motyvaciją įtakoja aplinkoje esantys veiksniai, asmenybės raidos ypatumai bei asmenybės brendimo pokyčiai. Yra daug priežasčių, dėl kurių prarandamas noras mokytis. Labai svarbu jas išsiaiškinti ir padėti vaikui susigrąžinti norą mokytis.

1.4.1. Šeimos įtaka mokymosi motyvacijai

Leliūgienė (1997) teigia, kad šeima – reikšmingiausia mikroaplinka, kurioje formuojasi asmenybės pagrindai, kur atliekamos svarbiausios funkcijos: ugdomoji, rekreacinė, komunikacinė ir kt. Litvinienės (2002), Bikulčiaus (1995) bei kitų tyrėjų teigimu, vaiko socializacija prasideda šeimoje, kurios pagrindinė funkcija – išauklėti gerus ir dorus vaikus. Vaiko ugdymui svarbus ir vieno, ir kito šeimos nario aktyvus bendravimas su juo, nes tik pilnoje šeimoje jam netrūks dėmesio, neiškils tiek daug ugdymo(si) problemų.

Sėkmė mokykloje nėra susijusi vien tik su gabumais. Ji daug labiau priklauso nuo požiūrio ir įsitikinimų, kurių užuomazgų vaikas gauna šeimoje. Todėl nepažangumo ir nesėkmingo mokymosi priežastis mokslininkai sieja su šeima. Pažymima, kad tėvams labai svarbu žinoti, kad jų požiūris į mokymąsi, jų pavyzdys yra labai reikšmingas ugdant teigiamą vaikų požiūrį į mokymąsi (Rajeckas, 1986). Sėkmingas mokymasis siejamas su pozityviu savimonės, autokonceptijos ir kitų asmenybės darinių formavimusi. Todėl labai svarbu, kad šeimoje būtų sudaryta pagarbos mokslui, domėjimosi mokymo rezultatais atmosfera. Vaikai, kurie buvo tinkamai auklėjami šeimoje, į mokyklą ateina su aiškiai išreiktu ir stipriu noru rimtai dirbti, kas sudaro tvirtą pagrindą ne blėstančiam, o tik stiprėjančiam norui mokytis (Jakavičius, Juška, 1996). Mokykloje pedagogai gali tik pakoreguoti susiformavusį elgesį (Rimm, 1998).

Butkienė, Kepalaitė (1996) teigia, kad mokymosi nesėkmių atsiradimą lemia nepakankamas tėvų dėmesingumas, meilės stoka, nes būtent dėl šių priežasčių atsiranda žema savivertė, o tai tiesiogiai skatina mokymosi nepažangumo atsiradimą. Tai pabrėžia ir Bitinas, Rajeckas, Vaitkečius (1981) teigdami, kad normaliam vaikų auklėjimui būtina visų šeimos narių tarpusavio meilė. Vis dėl to, perdėtas rūpestingumas, atsidavimas, atlaidumas bei perdėta globa šeimoje įvardijami kaip destruktivūs vaikų ugdymas (Rupšienė, 2000), kuris neigiamai atsiliepia vaiko iniciatyvai, savarankiškumui ir pasitikėjimui savimi (Rimm, 1998).

Straškytės (2008) atlikti tyrimai rodo, kad pusė 15-16 metų mokinių mokyklą lanko todėl, kad tai daryti verčia tėvai. Tyrimo rezultatai rodo, kad mokiniai, kuriems mokslas sekasi prasčiau, mano, kad tėvai jų pasiekimais nesidomi. Pasak Lehmann (2009), efektyviausias

motyvacijos stiprinimas - „autoritetingas auklėjimas“, tai yra toks auklėjimas, kai tėvai sugeba suderinti šilumą ir kontrolę: kasdien bendraudami tėvai turi daugybę galimybių daryti įtaką vaikui savo reakcijomis, grįžtamoju ryšiu ir savo pavyzdžiu. Atsakomasis tėvų ryšys tarsi parodo vaikui, tarsi signalizuoja, kaip jis pats turi save suvokti, ir kartu formuoja jo savivaizdį. Daugelis vaikų ir paauglių nesimoko dėl skurdo, ligų arba dėl to, kad auga asocialiose šeimose. Jie nemėgsta mokyklos ir pedagogų, valkatauja, vartoja svaigalus ar narkotikus, rūko, asocialiai elgiasi. Dalis nenorinčių mokytis vaikų nesiryžta palikti mokyklos, bet lanko pamokas tik nuolat verčiami tėvų ir mokytojų, lieka antriems metams ir galiausiai meta mokyklą.

Sėkmingam vaikų mokymuisi, Kvieskienės (2003) manymu, didelę įtaką daro teisingas auklėjimas, visapusiškas tėvų bei visuomenės rūpinimasis vaikais. Visi tėvai nori, kad jų vaikai sėkmingai mokytųsi mokykloje, daug pasiektų gyvenime, kad būtų savimi pasitikintys, patenkinti. Mokymosi motyvaciją stiprina tėvai, mokykla, glaudus tėvų, pedagogų ir mokyklos vadovų bendradarbiavimas, supratimas. Pasak Rupšienės (2000), nenoro mokytis priežastys turinčios įtakos mokinių mokymosi motyvacijai yra šios:

➤ **Prastas šeimos mikroklimas**

Nedarnių šeimų vaikai priklauso ypatingos socialinės rizikos grupei. Tokiose šeimose vaikams skiriama mažai dėmesio. Prasto šeimos mikroklimate priežastimi gali tapti ir vaikų mokymasis. Net jeigu šeimoje ir buvo geras mikroklimas, vaikui susidūrus su mokyklinėmis nesėkmėmis, jis keičiasi į blogąją pusę. O pasak Gudaitienės (2002), nestabilumas, abejingumas, uždarumas, vyraujantis šeimoje, persiduoda ir vaikui. Jei vaikas nepatiria psichologinio artumo, saugumo, dvasinės šilumos, jis auga atstumtas. Mokinys tokiu atveju turės problemų ir mokykloje.

➤ **Netikęs tėvų pedagoginių pareigų atlikimas**

Tėvų pedagoginės pareigos: saugoti vaikus nuo blogų gyvenimo pavyzdžių, mokyti savo vaikus, padėti jiems. Tėvai mano, jog vaikas turi norėti tik to, ko nori tėvai. Tokioje atmosferoje augantis vaikas patiria stresus, gyvena nuolatinėje įtampoje, kuri lemia charakterio destruktivią sklaidą ir neadekvačią elgseną.

➤ **Nepalanki šeimos struktūra ir jos pokyčiai**

Viena iš nenoro mokytis priežasčių – nepalanki moksleivių šeimos struktūra. Mokslininkų grupė atskleidė, jog vaikai iš daugiavaikių šeimų, mokosi blogiau negu iš mažų. Jeigu daugiavaikės šeimos rūpestingos, tuomet ir jų vaikai mokosi gerai. Mokymosi nesėkmės provokuoja ir tėvų skyrybos, ar dirbtinis tėvų netekimas t.y. kai tėvai netenka tėvystės teisių, vaikai atiduodami globėjams arba į vaikų globos namus. Nepilnų šeimų vaikai dažniau negu kiti jų bendraamžiai nesėkmingai mokosi ir nebaigia mokyklos. Todėl vaikui sunku formuoti teigiamą nuostatą mokymosi atžvilgiu, sudėtinga sėkmingai realizuoti save mokymosi veikloje.

➤ **Žemas tėvų išsilavinimas ir neigiama mokymosi patirtis.**

Tėvų ir motinų išsilavinimas lemia jų požiūrį į vaikų ugdymą, o nuo to požiūrio priklauso tiesioginiai jų veiksmai. Kai tėvai kelia aukštesnius reikalavimus savo vaikų mokymuisi, pastarieji labiau stengiasi, ir šių pastangų rezultatas – geresnis akademinis pažangumas. Vaiko požiūris į mokymąsi priklauso nuo tėvų mokymosi patirties.

Herm (2004) pataria atsižvelgti ir įvertinti vaiko gyvenimo sąlygas šeimoje, socialines aplinkybes. Individo socializacija prasideda šeimoje. Joje vaikas įgyja pirmąją patirtį, elementarių žinių, išmoksta elgesio normų, formuojasi jo pasaulėžiūra. Šeimoje vaikas užmezga pirmuosius socialinius ir emocinius kontaktus, pajaučia šilumą ar abejingumą, meilę ar neapykantą. Vaikas mėgdžioja savo tėvus, bando elgtis taip, kaip jie, perima jų elgsenos modelius. Tėvų tarpusavio santykius jis suvokia kaip socialinių santykių normą. Nuo vaiko ankstyvųjų gyvenimo sąlygų labai daug kas priklauso jo tolesniame gyvenime.

Išryškėja tokios šeimos, kaip ugdymo institucijos, problemos, kurias galima laikyti savotiškais rizikos veiksniais formuojantis moksleivių mokymosi nesėkmei. *Tai tokios problemos kaip menkas tėvų išsilavinimas, žemas šeimos ekonominis statusas, motinų būtinybė dirbti ir dėl to dažnai kylanti vaikų nepriežiūra, prastas šeimos mikroklimatas, netinkamas vaikų ugdymo stilius. Ne pavienis atskiras šeimos veiksnys, bet jų kombinacijos lemia nenorą mokytis, nepažangumą ir mokyklos lankymo vengimą.* Mokslininkai nustatė, kad pusė sistemingai praleidinėjančių pamokas moksleivių gyvena nepilnose, blogai materialiai aprūpintose šeimose, ankštuose butuose. Dauguma jų patiria neigiamą brolių ir seserų įtaką.

1.4.2. Ugdomosios aplinkos įtaka mokymosi motyvacijai

Ugdymas- tai kryptinga ugdytojo ir ugdytinio bendra veikla, vykdoma dabartyje, bet visada orientuota į ateitį. Jos metu perteikiama specifiškai apibendrinta žmonijos istorinė patirtis, siekiant perkeisti ir išskleisti vaiko prigimtines galias, bei parengti jį savarankiškam ir prasmingam gyvenimui (Pukelis, 1998, p. 514). Nagrinėjant nenoro mokytis motyvaciją būtina kalbėti apie priežastis, susijusias su mokyklos aplinka, nes mokykla yra antroji vaiko bendruomenė (Kvieskienė, 2003), antroji po šeimos socializacijos institucija (Rupšienė, 2000). Mokymosi motyvacija siejama su ugdomąja aplinka: pripažinimo ir dėmesio siekimas yra pagrindinis žmogiškasis poreikis (Lehmann, 2009); dispozicija plėtojasi atsižvelgiant į kitas asmenybės dispozicijas, kuriose vyksta socializacija (Ozolaitė, Zablockytė, 2008). Todėl būtinos sąlygos biologinėms motyvacijos sistemų funkcijoms pasireikšti yra aplinkinių susidomėjimas, socialinis pripažinimas ir pagalba asmenybei.

Dažnai kyla klausimas, kas gi atsitinka, kad daugelis vaikų, noriai pradėję lankyti pirmą klasę, rūpestingai, su didžiule atsakomybe ruošę namų darbus, pradeda praleidinėti pamokas, bėgti iš pamokų, nebesimokyti? Kodėl ilginiui kai kurie mokiniai pajaučia priešiškus viskam, kas susiję su mokykla? Kodėl per pamokas jie neberodo entuziazmo atsakinėdami, mokytojų žodžiais tariant nesistengia mokytis, tingi? Kodėl mokiniai nenoriai atlieka užduotis, sunkiai sukaupia dėmesį, dažnai konfliktuoja su mokytojais ir klasės draugais? Kodėl ir kada atsiranda nenoras mokytis (Gudžinskienė, 1998)?

Rupšienė ir Andriukonienė (2002) nustatė savotišką mokymosi motyvacijos krizę, pasireiškiančią aiškiai suvokiamu ir išreiškiamu nepasitikėjimu mokymosi veikla, kuri įvyksta trečioje klasėje. Mokslininkė pažymi, kad nenoras mokytis pradžios mokykloje gali reikštis įvairiai: nuo trumpalaikio mokymosi pastangų silpnėjimo iki kategoriško atsisakymo eiti į mokyklą. Bendriausios nenoro mokytis priežastys siejamos su:

- vertinimu mokykloje ir asmenybės siekiu teigiamai save vertinti;
- vaiko, kaip fizinės būtybės, poreikiais: vaikas noriai mokosi tik tuomet, kai yra fiziškai pasirengęs šiai veiklai, jaučiasi darbingas;
- vaikų poreikiu ne tik mokytis, bet ir žaisti.

Pasak (Barkauskaitės, Gaigalienės, Indrašienės, Vasiliausko, 2004) *nustatytos šios dominuojančios nesėkmingo mokymosi priežastys:*

- nepajėgiu ramiai išsidėti pamokoje;
- mokytojas neteisingai vertina;
- neįdomu mokykloje;
- nesukaupiu dėmesio;

Kaip pamokų praleidinėjimo priežastys nurodomas:

- nepasirengimas pamokai;
- kontrolinių darbų baimė;
- blogo įvertinimo baimė;

Viena iš pagrindinių priežasčių, slopinančių vaikų norą mokytis, yra susijusi su žinių vertinimu. Nustatyta, kad blogesnio, negu vaikai tikisi, vertinimo pasekmė – nenoras mokytis.

Įrodyta Petty (2006) mokiniai nenori mokytis, kai:

- mokytojas blogiau juos įvertina, negu jie tikėjosi;
- neatlieka namų darbų ir dėl to bijo neigiamo įvertinimo;
- bijo kontrolinių darbų, diktantų;
- nesiseka atlikti mokyklinės užduoties.

Petty apibrėžia nenoro mokytis motyvacijos konstravimo ciklą: *mokinio patirta nesėkmė – jo smerkimas, skatinimo stoka – pasitikėjimo savimi praradimas - motyvacijos silpnėjimas, netekimas. Pasak Rupšienės (2000) mokykloje glūdinčios nenoro mokytis priežastys yra šios:*

Vertinimo pažymiais problemos

Rašydamas pažymį mokytojas turėtų įvertinti:

1. Mokinio žinias, supratimą ir sugebėjimą taikyti jas praktiškai, sprendžiant teorines problemas, mokantis naujų dalykų.
2. Mokinio sugebėjimus: mąstymo atminties, suvokimo, vaizduotės būdus, individualias pažinimo savybes.

Prastas mokyklos mikroklimatas

Targamadžė (1997) pažymi, jog moksleivių santykis su mokykla yra gana komplikotas: neretai jie neadekvačiai supranta mokyklos tikslus, bendruomenės narių vaidmenis, ir tai gali tapti jų mokymosi problemų prielaida. Šidlauskaitės (1999) teigimu, mokymosi kokybę lemia ne tik intelektas, bet ir vaiko poreikiai, vertybinės orientacijos, interesai, siekiai, polinkiai, nuostatos ir t.t. Atlikti tyrimai rodo, kad neigiamą psichologinį klimatą bendrojo lavinimo mokykloje mokiniai ypač pabrėžia kaip priežastį, lemiančią mokymosi nesėkmes.

Mokytojų ir moksleivių bendravimo problemos

Mokinio mokymosi sėkmė, jo noras ar nenoras lankyti mokyklą, mokytis labai priklauso nuo mokytojo. Mokytojui tenka daug vaidmenų – pagalbininko, patarėjo ir vadovo, padedančio suprasti mokslo ir gyvenimo tiesas, įgyti žinių, kurti ir gyventi.

Analizuojamos su mokyklos aplinka susijusios priežastys, slopinančios mokymosi motyvaciją. Rupšienė (2000) tokioms priežastims priskiria: neefektyvų mokyklos valdymą, būdingą autoritarinį bendravimo stilių, pamokos, kaip pagrindinės ugdymo formos, organizavimo trūkumus. Šios priežastys atspindi mokytojo ir mokinių tarpusavio sąveiką. Mokslininkė iškelia aplinkos, kurioje mokinys jaučiasi laisvai ir užtikrintai, kuri nesukelia psichologinio spaudimo ir pavojaus mokinio psichologiniam augimui, svarbą kaip kertinį akmenį, užtikrinantį sėkmę mokantis.

Demokratiu stiliu paremtas bendravimas skatina mokinius savarankiškam ir atkakliam darbui. Tyrimais (Arends, 1998) įrodyti demokratinio stiliaus privalumai mokymosi aplinkoje. Vyraujant autoritariniam stiliui mokiniai labiau priklausė nuo mokytojų veiksmų, motyvacijos ir pasitikėjimo laipsnis buvo labai žemas lyginant su demokratiu stiliu paremtu bendravimu. Arends pažymi, kad mokinių nenorą mokytis lemia šie aplinkos kriterijai: mokytojo emocinis tonas klasėje, veiklos rezultatų grįžtamasis ryšys. Mielke (1997) nurodo, kad mokiniai labiau akcentuoja elgesio normų nesilaikymą, pažymių baimę, o ne socialines problemas. Autoriaus nuomone, mokinių nenorą mokytis stiprina dideli mokyklos reikalavimai, nuolat

augantys krūviai, mokymo programos, kurios mažai susijusios su gyvenimu, stresas egzaminų metu, o tai sukelia nervinę įtampą ir psichologinį diskomfortą. Vadinasi, mokinių pastangos (motyvacija) priklauso nuo to, ar jiems maloni (ar nemaloni) mokymosi aplinka ir tam tikros mokymosi aplinkybės.

Mokinių norą mokytis tyrėjai sieja su mokytojo asmenybe (Rajeckas, 1986). Pažymima, kad mokymosi motyvacija priklauso nuo to, kaip mokiniai gerbia mokytoją (Mielke, 1997). Mokytojų elgesio skirtumus dirbant su silpnesniais ir stipresniais mokiniais pastebėjo ir Derekevičius. Mokslininkas pabrėžia, kad silpnesni mokiniai yra labiau pažeidžiami ir jautriau reaguoja į mokytojų bei bendraamžių kritiką (Derekevičius, 1998).

Ильин (2000) nurodo, kad pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką teigiamai mokymosi motyvacijai ugdymo procese, yra šie:

- Mokymosi medžiagos turinys.
- Mokymosi veiklos organizavimas.
- Grupinė veikla mokymosi procese.
- Mokymosi veiklos vertinimas.
- Mokytojo pedagoginio bendravimo stilius.

Geras mokytojas padeda vaikams formuoti teigiamas nuostatas mokymosi atžvilgiu, jis patraukia vaikus į mokyklą, skatina jų mokymąsi, rūpinasi mokymosi motyvais. Deja, vis dar nemaža tokių pedagogų, kurie vaikus atstumia nuo mokyklos: agresyvumas, grubumas, vaikų nuomonių, jų poreikių nepaisymas.

Klasės auklėtojas yra tas suaugęs žmogus, kuris mokykloje yra arčiausiai savo mokinių. Tai mokytojas, kuriam pirmiausia tenka kurti klasės teigiamą mikroklimatą, visapusiškai pažinti kiekvieną savo auklėtinį, atstovauti jo interesams ir kt. (Dumčienė, Tilindienė, 2004).

Pasak Arends (1998), mokytojais nelabai gali pakeisti kai kurių aspektų, tokių kaip ankstyvosios vaikystės patirtis, mokinių motyvacija. Tačiau mokytojais gali imtis specialių priemonių, padidinančių mokinių motyvaciją mokytis, pvz.: sustiprinti arba susilpninti mokinių susirūpinimą dėl mokymosi užduočių; sudaryti teigiamą, šiltą emocinį toną klasėje; surasti mokiniui tinkamą mokymosi užduoties sunkumo laipsnį; sieti mokymosi medžiagą ir veiklas su mokinių interesais ir kt.

Šiandieniniam mokytojui tenka sunkus ir atsakingas uždavinys, daryti taip, kad mūsų ateities karta eitų tobulėjimo keliu. Tačiau pirmiausia reikia pradėti nuo savęs, siekti žinių ir pačiam tobulėti, ieškoti „kelių į vaiko širdį“. Štai kokius patarimus duoda mokytojui (Giedraitienė- Lileikienė, 2002).

■ Orientuokite vaikus į sėkmingą mokymąsi, orientuokite į teigiamus veiklos rezultatus. Sėkmingai mokykitės ir patys.

- Skatinkite mokyti ir siekti laimėjimų pagal sugebėjimus.
- Nepamirškite, kad motyvacija atsiranda, kai jaučiama nauda, laiduojamas saugumas, patiriamas išpūdžių džiaugsmas. Mokiniai daugiau išmoksta, kai laiko save gabiais, atsakingais ir vertingais. Todėl ieškokite metodų, kaip padėti mokiniams save pažinti ir įvertinti.
- Gerbkite vaiko požiūrius, gerbkite jo nesėkmes, pasitikėkite vaiku, nelyginkite vaiko su kitais vaikais, ugdykite tolerantišką bendraklasiams, skatinkite mąstyti savarankiškai, mokykite kurti ir įgyvendinti planus, mokykite laisvai bendrauti, aktyviai ir laisvai reikšti savo nuomonę, spręsti problemas, sudarykite sąlygas eksperimentuoti, ugdykite kūrybiškumą, kritiškumą ir savęs vertinimą.
- Atkreipkite dėmesį į pačią darbo aplinką.
- Vaikas bus aktyvus ilgą laiką, jei rodysite jam jo vertę, unikalumą, svarbą, stengsitės sužinoti vaiko poreikius, parengsite optimalias užduotis, naudosite specialius metodus, kelsite aiškius reikalavimus ir vertinimus.
- Nepamirškite, kad vertinimo sistema yra motyvuota jėga.
- Taikykite metodus, kurie suteikia laivę mokinio mintims, veiksams, skatintų idėjų generavimą ir jų įgyvendinimą.
- Analizuokite savo mokinių asmenines savybes, gabumus, interesus, veiklos prielaidas, vaidmenis klasėje bei taikomus metodus, stenkitės pažinti mokinius.
- Bandykite būti tokie, kokius norėtumėte matyti kitus.

Šių patarimų reikėtų laikytis kiekvienam mokytojui, kuris nepaliauja mokyti pats. *Mokykla yra viena iš svarbiausių institucijų, kuri siekia kryptingos ir tikslingos asmens brandos. Kiekvienam mokyklos vadovui ir mokytojui svarbu, kad ugdymas/is duotų gerų rezultatų, o tai įgyvendinti neįmanoma, jeigu mokiniai bus abejingi mokymui/si.*

1.4.3. Paauglystės amžiaus tarpsnio įtaka mokymosi motyvacijai

Bieliauskaitės (1993) teigimu, paauglystė yra nežinios laikas, kai patiriama daug jausmų, išgyvenimų, atsiranda norų, siekių, bet paauglys dar nežino, ką reiškia vienas ar kitas dalykas, kaip reikėtų tinkamai elgtis. Šis tarpsnis pilnas teigiamų ir neigiamų emocijų, laimėjimų ir nesėkmių, prieštaravimų. Paaugliui kyla daug klausimų apie dabartį ir ateitį, į kuriuos nuolat ieškoma atsakymų.

Žukauskienė (2002) išskiria, jog paauglystė trunka nuo 12-14 metų, 15-ieji pereinamasis laikotarpis, o 16-18 metai – vėlyvoji paauglystė. Pagrindinis jaunesnio amžiaus mokinių mokymosi motyvas – pritapti prie naujo statuso, vaidmens ir užimti atitinkamą vietą naujoje aplinkoje, svarbus vyresnio amžiaus mokinių motyvas – užimti atitinkamą vietą tarp bendraamžių, įgauti autoritetą, atsiranda vis stiprėjantis poreikis ir rūpestis dėl savo ateities

(Божович, 1972). Paauglystės laikotarpyje pradedama daugiau užsisklęsti savyje, nepasitikėti savimi ir pasauliu. Būdingas jausmų nepastovumas, padidėjęs jautrumas. Jaunuoliai pradeda rūpintis savo asmenybe, reikalauja pagarbos, nori turėti galimybę patys nuspręsti, kaip elgtis. Paaugliai mano, kad jų nuomonė turėtų būti gerbiama ir į ją kiti turėtų atsižvelgti. Jie labai vertina pagarbą žmogaus orumui, lygybę, ištikimybę, pagalbą draugui (Petruolytė, 2003).

Arends (2008) nuomone, mokinių mokymosi motyvacijai ypač svarbus priklausymo (ryšio) poreikio patenkinimas. Nurodyto poreikio pateikimas dažniausiai siejasi su bendraamžių grupės pripažinimu. Pastebėtina, kad bendraamžių grupės narystės normos dažnai prieštarauja griežtoms normoms, kurios patiktų mokytojams. Būna tokių bendraamžių grupių, kurios taiko neigiamas sankcijas tiems mokiniams, kurie stengiasi gerai mokytis.

Pasak Petruolytės (2003) paaugliai daug laiko praleidžia mokykloje, kuri labai veikia jų savijautą ir sveikatą, taip pat yra vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių jų tolesnį gyvenimą ir socialinę raidą. Gerai savijautai svarbus teigiamas savęs ir aplinkinių vertinimas. Teigiamai save vertinantys paaugliai yra veiklūs, jaučiasi saugūs, pasiekia geresnių mokymosi rezultatų. Mokiniai, mokykloje ar kitoje aplinkoje patiriantys nerimą ir stresą, tampa išsiblaškę, prasčiau mokosi, jaučia nemigą, blogiau sutaria su tėvais. Pasak Sturlienės (2005), pedagogų netenkinanti mokinių elgesį lemia daugybė priežasčių, kurių pakeisti beveik negalime. Neįmanoma „atšaukti“ paauglio maišto, padaryti paauglį klusnų, bet galima bent jau neaštrinti krizės. Negalima pakeisti mokinio šeimos, jei jo problemos kyla iš ten, bet galima bent mokykloje sudaryti sąlygas vaikui „jaustis žmogumi“ ir suteikti žinių apie socialines gyvenimo normas. Negalima negabaus matematikai vaiko padaryti matematikos olimpiados nugalėtoju, bet galima atskleisti jo prigimtinius gebėjimus ir juos išryškinti. Visa tai gali padaryti pedagogai ir tėvai. Leisti suprasti, kokių tikslų savo elgesiu siekia vaikas ar paauglys, mokėsi atpažinti tuos tikslus ir juos koreguoti. Navaitis (1998) teigia, jog negalima pamiršti, kad „paauglystėje interesų ratas išsiplėčia ir poreikis mokytis gali susilpnėti“. Ankstyvoje vaikystėje pradėjus planuoti veiklą po mokyklos baigimo, jis vėl padidėja, nors dalis mokinių savo ateities su mokymosi rezultatais nesieja, todėl ir nesistengia mokytis. Dažniausiai mokymosi problemų kyla ir dėl pažintinės veiklos sunkumų. Barkauskaitės, Gaigalienės, Indrašienės, Rimkevičienės ir Vasiliausko (2004) nustatyta, kad kritiškiausias nenoro lankyti mokyklą laikas 5-6 klasėse, kai didžiausia dalis mokinių išgyvena paauglystės negatyvizmo krizę.

Pilieckaitė - Markovienė, Nasvytienė, Bumblytė (2004) teigia, kad subtilūs socialiniai santykiai apsaugo vaikus nuo ankstyvų mokymosi sunkumų. Mokslininkų teigimu, žema mokymosi motyvacija, bendraamžių atstūmimas, elgesio problemos yra vaiko išorinės dezadaptacijos požymiai. *Rupšienė (1995) atlikti tyrimai rodo, kad:*

- didesnę dalį nenorinčių mokytis mokinių paauglių sudaro berniukai;

- į penktąją klasę vaikai ateina norėdami arba nenorėdami mokytis, ir ši nuostata paauglystėje beveik nesikeičia;
- gerai besimokantys ir norintys mokytis paaugliai turi stiprų tiesioginį mokymosi motyvą – tai žinių poreikis ir iš jo kylantis siekis patirti nauja, atskleisti nežinoma. Šis motyvas stiprus ir ilgalaikis;
- nerimas ir baimė sustiprina mokymosi motyvaciją, tačiau šie jausmai sukelia ir psichologinių pakitimų, ir įvairių neigiamų reakcijų, pavyzdžiui, agresyvumą. Kiti, atvirkščiai, iš baimės pasidaro regresyvūs, jie abejingi mokymuisi, niekas jiems neįdomu, jie tylūs ir užgaulingi;
- nenorintys mokytis mokiniai, dažnai turintys ir nevisavertiškumo kompleksą, vis dėl to nori būti vertinami. Ypač svarbi bendraamžių nuomonė;
- nenorintys mokytis paaugliai labai nori, kad juos gerbtų mokytojai ir tėvai. Pastebėta, kad mokytojo pagalba, teigiamas požiūris ir vertinimas paskatina juos mokytis.

Lehmann (2009) išskiria šiuos mokinių noro mokytis komponentus: smalsumas – mokymosi džiaugsmo pagrindas; pasitikėjimas savimi; emocinis intelektas; kantrybė; meilės stygius; prastas mokyklinis klimatas; tėvų baimės; baimė; nepasitikėjimas savo jėgomis. Pažymima, kad apsaugos mechanizmas, slopinantis natūralų smalsumą, yra baimė (Lehmann, 2009; Tepperwein, 1998). Esant vienodiems gebėjimams didesnis pasitikėjimas savo jėgomis duoda geresnių rezultatų ir lemia stabilią mokymosi motyvaciją.

Mokykloje paauglys patiria daug iššūkių ir sunkumų, nes šalia plataus bendraamžių, su kuriais reikia išmokti bendrauti, suprasti, kurių pripažinimą reikia gauti, rato jam tenka sunkus išbandymas paklusti suaugusiems mokytojams, į kuriuos paauglys žiūri gana kritiškai ir kurių nelabai linkęs laikyti autoritetais. O ką jau kalbėti apie tai, kad paaugliai savaime netoleruoja suaugusiųjų elgesio. Todėl šiame laikotarpyje jau vien dėl paauglystės raidos ypatumų mokykloje kyla nemažai sunkumų ir problemų.

1.5. Mokymosi motyvacijos stiprinimo būdai

Yra nemažai būdų, kuriuos mokytojai gali naudoti mokinių mokymosi motyvacijos stiprinimui. Mokslininkai Gage ir Berliner (1994) pateikia penkiolika mokymosi motyvų stiprinimo būdų, kurie naudojami mokykloje. Jie siūlo keletą efektyvių būdų ir aiškina, kodėl jie efektyvūs.

1. Pradedant pamoką pateikti mokiniams motyvaciją pagrindžiančius argumentus. Stengtis mokiniams papasakoti, kam galima pritaikyti jų atliekamas užduotis, kaip tos užduotys išmokys juos kitų darbų, kodėl jos svarbios ir įdomios.

2. Pasakyti mokiniams tiksliai, kaip norima, kad būtų atlikta.

Reikia aiškiai pasakyti, kas yra pageidaujama iš mokinių ir kodėl jie turėtų norėti tuos pageidavimus tenkinti.

3. Išmokyti mokinius kelti sau trumpalaikius tikslus.

Atlikus eksperimentą paaiškėjo, jog kurie užsibrėždavo trumpalaikius tikslus, pajuto, kad iš tikrųjų jiems patinka ta disciplina, kuri kažkada atrodė esanti siaubinga.

4. Naudoti žodinius ir raštinius pagyrimus.

Pagyrimas yra lengviausia ir natūraliausia motyvacinė priemonė, prieinama mokytojui. Svarbiausia, kad pagyrimas už tam tikrą elgesį skatina to elgesio kartojimąsi. Tačiau nereikia pamiršti, kad per dažnas gyrimas gali paveikti priešingai.

5. Protingai naudoti testus ir pažymius.

Testai ir pažymiai tikriausiai skatina mokytis daugelį mokinių – tuos, kurie vertina pažymius, - ir tokiu būdu lyg ir kelia mokslo pažangumą.

6. Paversti kapitalu nežinomybes, atradimo, smalsumo, tyrinėjimo, valdžios ir vaizduotės žadinimo poveikį.

Motyvacija trunka tol, kol konfliktas yra išsprendžiamas arba kol mokinys pasiduoda. Svarbu nepamiršti, kad jeigu mokiniai negali išspręsti konflikto, jie pradeda nuobodžiauti arba nusivilia, ir šie metodai galiausiai nustoja kelti teigiamas reakcijas į juos.

7. Retkarčiais pasielgti netinkamai.

Galima pasinaudoti pažinimo smalsumo pranašumais, panaudoti bet ką, kas jau yra tapę įprastu ir savaime suprantamu dalyku kaip užuominą, kad galima padaryti nepaprastą ir neįprastą dalyką.

8. Patenkinti apetitą.

Mokymą planuoti taip, kad mokiniams pradžioje sektųsi – tai svarbi motyvuojanti priemonė. Stengtis, kad visi mokiniai turėtų galimybę pajusti pastiprinimo „skonį“.

9. Pavyzdžiams naudoti žinomą medžiagą.

Pateikiant pavyzdžius, naudoti jau žinomus dalykus, nes žinomi dalykai, prasmingumas, asociacijos padeda geriau išmokti ir išlaikyti atmintyje.

10. Kai kalbama apie sąvokų ir dėsnių taikymą, pavyzdžius parinkti iš neįprasto, netikėto konteksto.

Kai vaikai yra išmokę, tada pavyzdžiams naudoti reikia neįprastą, netikėtą kontekstą, kad ir toliau išliktų didelis mokinių susidomėjimas ir įsitvirtintų atmintyje tai, ką jie yra išmokę.

11. Skatinti mokinius naudoti tai, ką jie jau yra išmokę.

Liepiant mokiniams naudoti tai, ką jie yra išmokę, pastiprinimas ankstesnis išmokimas, sustiprinamos įgytos reakcijos. Formuojamas tikėjimas, jog tai, ko dabar yra mokomasi, vėliau bus panaudota.

12. Naudoti vaidmenų ir kitokius žaidimus.

Vaidmenų ir kiti žaidimai formuoja mokinių motyvaciją, stiprina tarpusavio sąveiką, supažindina su vienokiomis ar kitokiomis realaus gyvenimo situacijomis, sudaro galimybę aktyviau įsitraukti į mokymosi procesus.

13. Kiek galima mažinti konkuruojančių motyvacijos sistemų patrauklumą.

Siekiant kiek galima sumažinti konkuruojančių motyvacijos sistemų patrauklumą, galima nubausti už netinkamą elgesį ir kartu pastiprinti už gerą elgesį. Svarbu yra nustatyti ir išanalizuoti konkuruojančias motyvacijos sistemas. Tada, remdamiesi ta informacija, galima sustiprinti teigiamą motyvaciją.

14. Kiek galima mažinti bet kokias nemalonus mokinio įsitraukimo į darbą pasekmes.

Teigiamai pastiprinti mokinį, kuris įsitraukė į dėstomo dalyko mokymąsi. Kiek galima vengti veiksmų, reiškinių, kurie kelia pasibjaurėjimą, yra nemalonūs.

15. Suprastu mokyklos socialinį klimatą.

Mokykla – tai maža visuomenė. Ji sukuria socialinį klimatą, kuris turi motyvus formuojantį poveikį. Mokytojai turėtų suprasti tą klimatą, nes jis veikia jų mokinių motyvaciją.

Išanalizavus mokslinę literatūrą galima teikti, kad motyvai tai individo aktyvumą skatinantys ir jo veiklos kryptį lemiantys aplinkos arba vidaus veiksniai. Motyvacija tai nuolatinių motyvų, inicijuojančių ir palaikančių veiklos kryptingumą, sistema, kuriai būdingas hierarchiškumas

Mokymosi motyvaciją įtakoja aplinkoje esantys veiksniai, asmenybės raidos ypatumai bei asmenybės brendimo pokyčiai. Sėkmingam vaikų mokymuisi didelę įtaką daro teisingas auklėjimas, visapusiškas tėvų bei visuomenės rūpinimasis vaikais. Šeimoje efektyviausias motyvacijos stiprinimas - „autoritetingas auklėjimas“. Ugdomojoje aplinkoje mokinių noro mokytis komponentai: smalsumas – mokymosi džiaugsmo pagrindas mokymosi motyvacijos kėlimas; mokinio patirta sėkmė – pagyrimas, pasitikėjimo savimi skatinimas; emocinis intelektas. Mokymosi motyvacijos slopinimas: neefektyvus mokyklos valdymas, būdingas autoritarinis bendravimo stilius, pamokos, kaip pagrindinės ugdymo formos, organizavimo trūkumai. Demokratišku stiliumi paremtas bendravimas skatina mokinius savarankiškam ir atkakliam darbui. Esant vienodiems gebėjimams didesnis pasitikėjimas savo jėgomis duoda geresnių rezultatų ir lemia stabilų mokymosi motyvaciją.

Mokykla yra viena iš svarbiausių institucijų, kuri siekia kryptingos ir tikslingos asmens brandos. Mokykloje paauglys patiria daug iššūkių ir sunkumų, nes šalia plataus bendraamžių, su

kuriais reikia išmokti bendrauti, suprasti, kurių pripažinimą reikia gauti, rato jam tenka sunkus išbandymas paklusti suaugusiems mokytojams, į kuriuos paauglys žiūri gana kritiškai ir kurių nelabai linkęs laikyti autoritetais.

Išanalizavus mokymosi motyvų stiprinimo būdus, galima teigti, jog mokykloje galima įvairiais būdais formuoti motyvaciją, svarbu žinoti, jog labai svarbu argumentuoti mokiniams ko iš jų laukiama, stengtis, kad mokiniai užsibrėžtų trumpalaikius tikslus. Testai ir pažymiai ne tik formuoja daugelio mokinių motyvaciją, bet kai kurie mokiniams jie gali ir pakenkti. Pagyrimus reikia naudoti saikingai, nes jie gali būti panaudojami efektyviai ir neefektyviai. Svarbu, kad visi mokiniai turėtų galimybę gauti pastiprinimą. Mokėjimas atrasti ir suformuluoti konkrečius mokymosi tikslus rodo mokinio motyvacijos brandumą. Sąmoningi tikslai iškeliami tik savarankiškai ir valingai apsisprendžiant, laisvai pasirenkant.

2 skyrius. MOKINIŲ, TURINČIŲ KALBOS SUTRIKIMŲ, MOKYMOSI MOTYVŲ TYRIMAS

2. 1. Tyrimo metodika

Tyrimo tikslas - ištirti mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvus. Tyrimui atlikti buvo pasirinktas anketinės apklausos metodas. Naudojant šį metodą, galima gauti daugiau informacijos, duomenis lengviau apdoroti, galima apklausti didesnę respondentų. Kiekybinės analizės paskirtis – gautą informaciją apibendrinti ir išskirti esmę, rasti pagrindą mokslinėms išvadoms formuoti (Bitinas, 2006). Anketa – tikslingai parengtų klausimų, teikiančių galimybių gauti informaciją apie respondentą rinkinys (Gailienė ir kt., 2003). Anketinės apklausos metodu galima tirti nuomones, įsitikinimus, požiūrius, nuostatas, pasitenkinimą savo darbu, identifikuoti problemines sritis (Kardelis, 2002).

Tyrimo instrumentas – paruoštos dvi anketos. Rengiant klausimyną respondentams, remtasi įvairių autorių (Leliūgienės, Rupšienės, Žukauskienės) darbais, jų naudojamais (Arends, Butkienės, Kepalaitės, Laužiko, Jovaišos ir kt.) teiginiais bei mokymosi motyvų klasifikacijomis. Mokiniams pateikta keturiolika uždaro tipo klausimų (žr. 1 priedą). Pedagogams parengtą anketą sudaro šešiolika klausimų, iš jų devyni- uždaro tipo klausimai ir septyni atviro tipo klausimai (žr. 2 priedą). Anketas sudaro: 1) demografinis klausimų blokas; 2) klausimų blokas, skirtas mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, bei įprastinės kalbos raidos mokinių požiūriui į mokymąsi ir mokymosi motyvacijai įtakojančioms priežastims tirti; 3) blokas, skirtas mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, ir įprastinės kalbos raidos mokinių mokymosi motyvams tirti. 4) klausimų blokas, skirtas mokinių, turinčių kalbos sutrikimų lemiančioms nenorą mokytis priežastims bei mokymosi motyvacijai tirti (mokytojų nuomone). Tyrimo duomenys buvo apdoroti kompiuterinėmis programomis: Microsoft Office Excel, Word 2003.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą, buvo vadovaujama pagrindiniais etikos principais. Respondentai turėjo galimybę laisvai pasirinkti, ar šiame tyrime dalyvauti ar ne. Tyrimo dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, informuoti, kur bus panaudoti gauti tyrimo duomenys, paaiškinta tyrimo nauda. Buvo užtikrintas respondentų konfidencialumas, anonimiškumas, teisė į privatumą, sąžiningą ir teisingą elgesį.

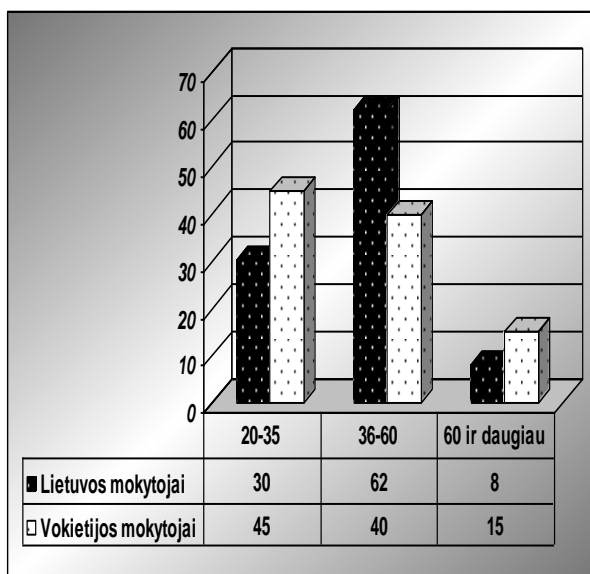
2.2. Tyrimo imtis

Tyrimo dalyvavo Šilalės rajono keturių mokyklų (dviejų gimnazijų ir dviejų pagrindinių mokyklų) V-IX klasių mokiniai ir mokytojai. Taip pat tyrime sutiko dalyvauti Vokietijos Leonberg Albert-Schweitzer gimnazijos V-IX klasių mokiniai ir mokytojai. Iš viso tyrime dalyvavo 380 respondentų. Tyrimo dalyvavo šie mokiniai: 180 įprastinės kalbos raidos mokinių ir 60 mokinių, turinčių kalbos sutrikimų iš Šilalės rajono mokyklų ir 60 įprastinės kalbos raidos

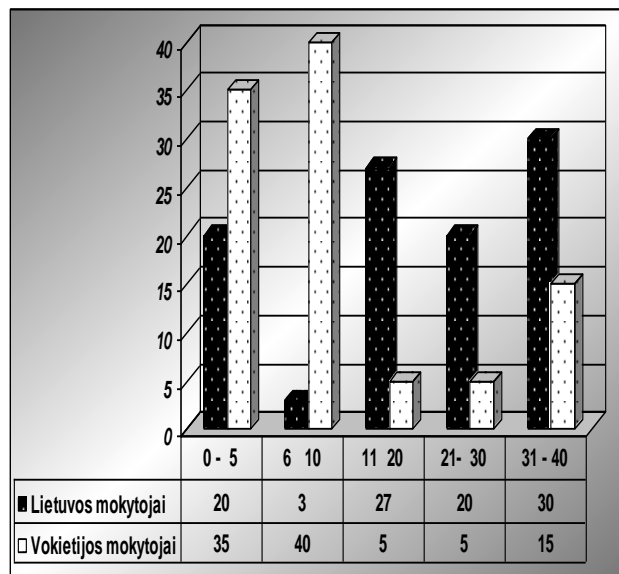
mokinių iš Vokietijos Leonberg Albert-Schweitzer gimnazijos. Tyrime dalyvavo šie mokytojai: 60 mokytojų iš Šilalės rajono mokyklų ir 20 mokytojų iš Vokietijos Leonberg Albert-Schweitzer gimnazijos. Pagrindiniai tyrimo dalyvių atrankos kriterijai – mokiniai buvo pasirinkti pagal amžių ir klasę; mokytojai apklausai pasirinkti atsitiktinai, apklausti tie, kurie buvo apklausos metu mokykloje.

Šilalės rajono mokyklose tyrimas buvo vykdomas 2011 metų gruodžio mėn.- 2012 metų sausio mėn. Vokietijoje tyrimas atliktas 2012 m. kovo mėn.

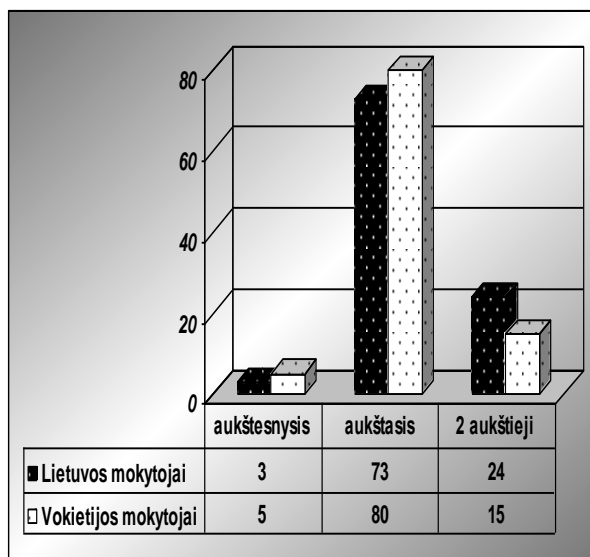
Tyrimo dalyvių charakteristika. Prieš pradėdant analizuoti tyrimo rezultatus, atlikta respondentų demografinių duomenų analizė. Pedagogų amžius: nuo 20 iki 35 metų - Lietuvos mokyklos mokytojai 18 (30 %), Vokietijos mokytojai 9 (45 %); nuo 36 iki 60 metų - Lietuvos mokytojai 37 (62 %) , Vokietijos 8 (40 %); 60 ir daugiau metų - Lietuvos mokytojai 5 (8 %) ir Vokietijos 3 (15 %). Pedagoginio darbo stažas: iki 5 metų - Lietuvos 12 pedagogų (20 %), Vokietijos 7 (35 %); nuo 6 iki 10 metų - Lietuvos 2 (3 %), Vokietijos 8 (40 %); nuo 11 iki 20 metų - Lietuvos 16 (27 %), Vokietijos 1 (5 %); nuo 21 iki 30 metų - Lietuvos 12 (20 %), Vokietijos 1 (5 %); virš 31 metų – Lietuvos 18 (30 %), Vokietijos 3 (15 %). Pagal išsilavinimą respondentai pasiskirstė taip: Lietuvos 44 pedagogai (73 %) turi universitetinį išsilavinimą, Vokietijos 16 (80 %); Lietuvos 14 (24 %), Vokietijos 3 (15 %); - 2 aukštieji, Lietuvos 2 (3 %), Vokietijos 1 (5 %) – aukštesnįjį. Pedagogų kvalifikacinė kategorija: Lietuvos 13 (22 %), Vokietijos 0 metodininkų, Lietuvos 33 (55 %) vyr. mokytojai, Vokietijos 4 (20 %) ir Lietuvos 14 (23 %), Vokietijos 16 (80 %) mokytojai. Tyrimo imtis – patogioji. Duomenys pateikti procentine išraiška (žr. 1- 4 pav.).

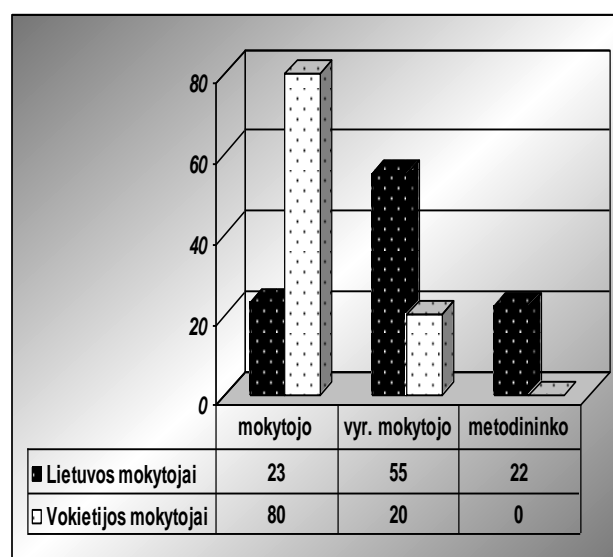
1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių, %

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo stažą, %

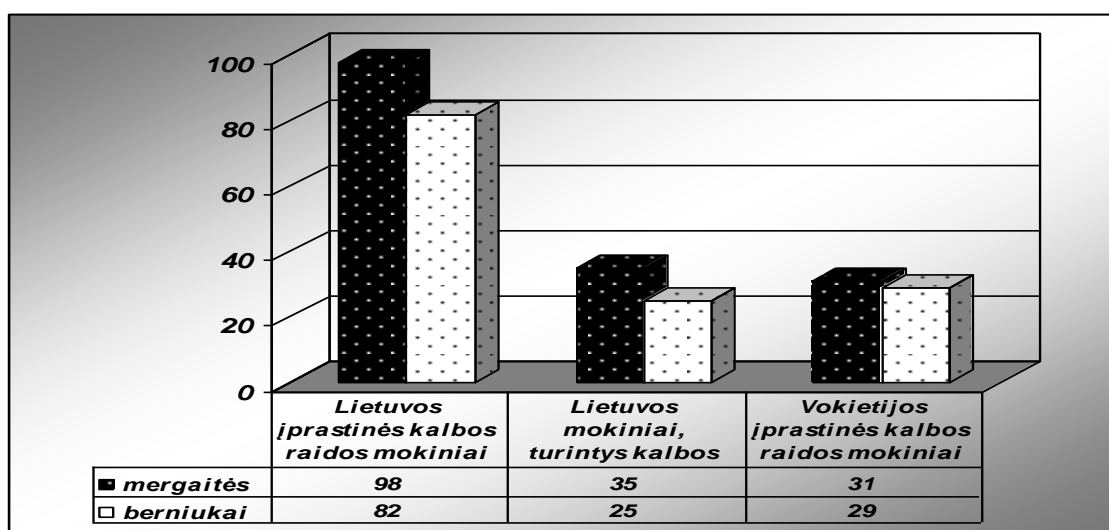
3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą, %

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal turimą kvalifikacinę kategoriją, %

Išanalizavus bendruosius duomenis matyti, kad pedagogai kvalifikuoti, atstovauja įvairioms pedagogų kartoms, turi darbo patirtį, kad galėtų analizuoti ir vertinti savo veiklą, pažinti ugdytinių savybes, gebėtų naudoti įvairius mokymo(si) metodus ugdymo procese. Jų atsakymai į anketos klausimus yra reikšmingi tyrimui.

Tyrimo dalyvavo 180 Šilalės rajono įprastinės kalbos raidos mokinių: iš jų 98 mergaitės ir 82 berniukai. Dalyvavo 60 mokinių, turinčių kalbos sutrikimų: iš jų 35 mergaitės ir 25 berniukai. Taip pat tyrime dalyvavo Vokietijos Albert- Schweitzer gimnazijos 5-9 klasių mokiniai: iš jų 31 mergaitė ir 29 berniukai. Duomenys pateikti 5 paveiksle.

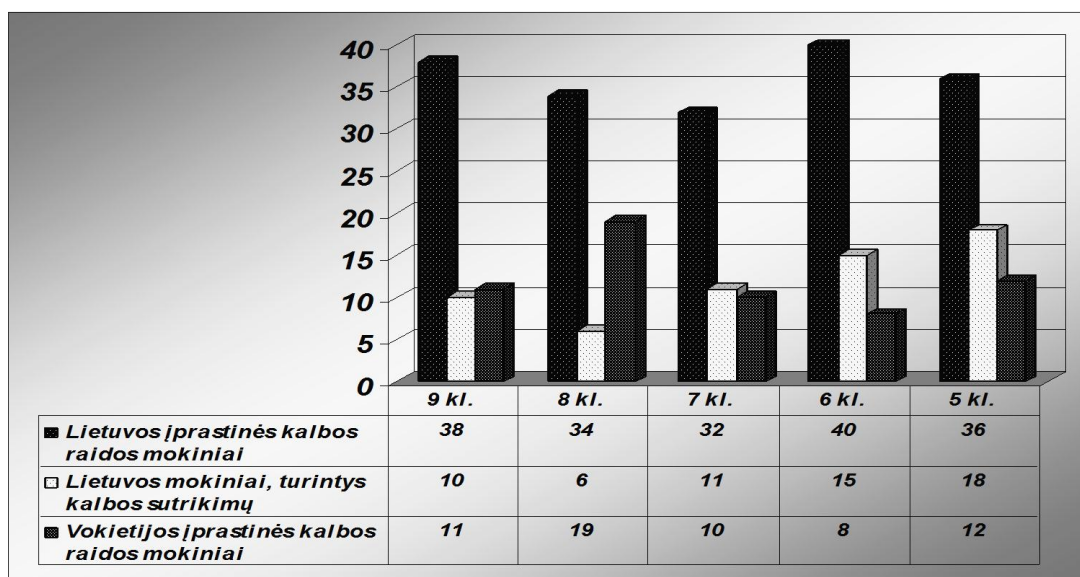

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį, %

Pagal klases respondentai pasiskirstė taip: Lietuvos įprastinės kalbos raidos 5 klasės- 36 mokiniai; 6 klasės – 40; 7 klasės -32; 8 klasės – 34; 9 klasės – 38. Lietuvos mokiniai, turintys kalbos sutrikimų, pagal klases pasiskirstė taip: 5 klasės – 18; 6 klasės- 15; 7 klasės-

11; 8 klasės- 6 ir 9 klasės- 10. Vokietijos įprastinės kalbos raidos respondentų pasiskirstymas pagal klases: 5 klasės – 12; 6 klasės- 8; 7 klasės-10; 8 klasės- 19 ir 9 klasės -11 (žr. 6 pav.).

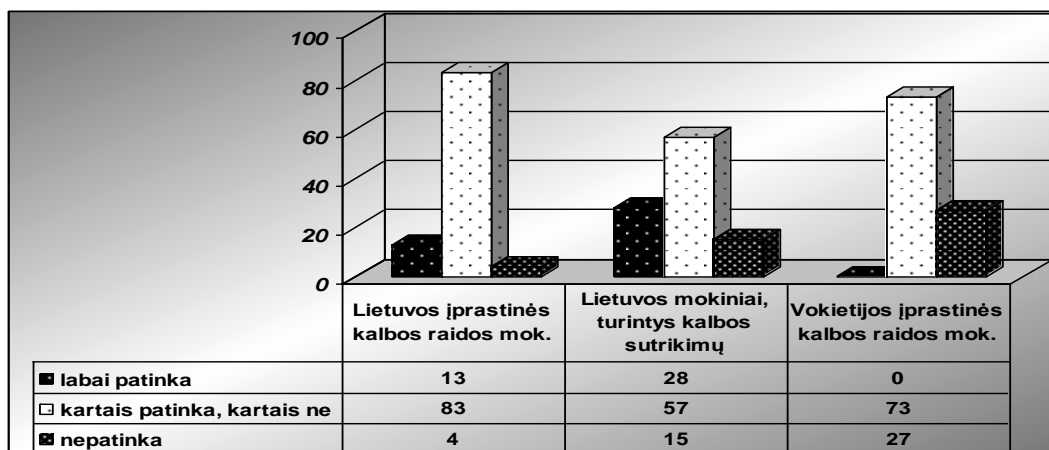
6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal klases, %

Išanalizavus respondentų pasiskirstymą pagal klases galima teigti, kad mokinių turinčių kalbos sutrikimų daugiausia mokosi 5 klasėje, mažiausiai 8 klasėje.

2.3. Mokinių nuomonė apie priežastis, įtakančias jų norą/nenorą mokytis

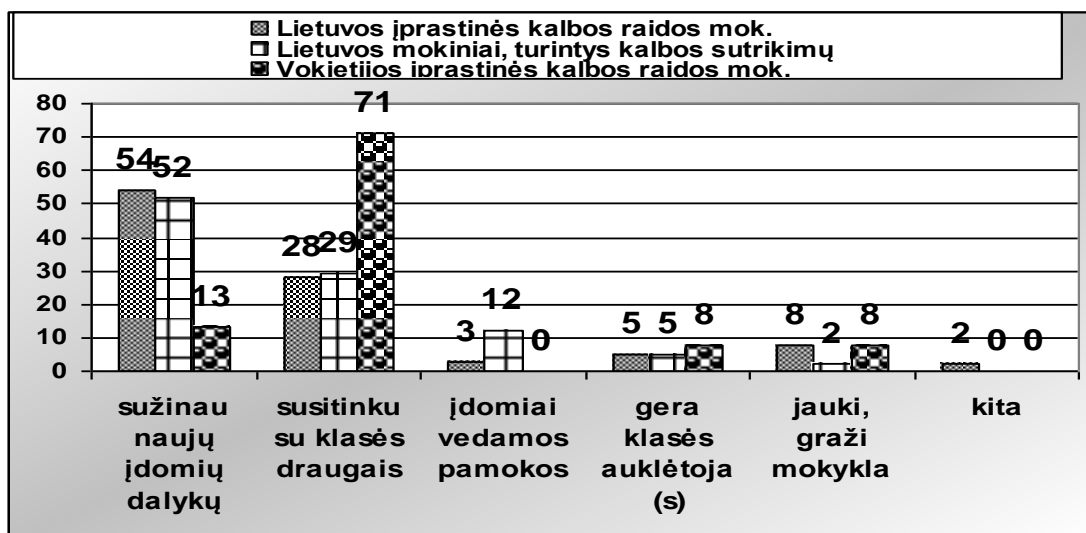
Noras mokytis yra svarbi mokymosi vertybinė nuostata, kuri veikia mokinių mokymosi motyvaciją. Todėl šiame darbe buvo siekiama nuodugniau patyrinėti 5-9 klasių mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, noro/nenoro mokytis priežastis bei mokymosi motyvus. Siekiant išsiaiškinti mokinių požiūrį į mokymąsi, anketoje buvo pateiktas klausimas „Man mokytis...“ su trimis galimais atsakymais. Nustatyta, kad Šilalės rajono įprastinės kalbos raidos mokinių didžioji dalis (83 %) teigia, jog mokytis jiems *kartais patinka*, *kartas nepatinka*, nedidelė dalis (13 %) respondentų nurodo, kad mokytis *labai patinka*, tik maža dalis (4 %) - mokytis *nepatinka*. Didžioji dalis (57 %) Šilalės r. respondentų, turinčių kalbos sutrikimų, nurodė, kad mokytis jiems *kartais patinka*, *kartas nepatinka*, beveik trečdaliui (28 %) mokytis *labai patinka*. Didžiajai daliai (73 %) įprastinės kalbos raidos respondentų iš Vokietijos mokytis *kartais patinka*, *kartas nepatinka*. Beveik trečdalis (27 %) teigia, kad mokytis jiems *nepatinka*.

Apibendrinant galima teigti, kad įprastinės kalbos raidos respondentai iš Vokietijos dažniau mato neigiamus dalykus ir priežastis, dėl ko mokymasis neteikia teigiamų emocijų nei Lietuvos mokiniai. *Labai patinka mokytis* dažniausiai nurodė turintys kalbos sutrikimų mokiniai iš Lietuvos, tačiau respondentai iš Vokietijos šitokio atsakymo nepasirinko (žr. 7 pav.).

7 pav. Mokinių požiūris mokymosi atžvilgiu, %

Išanalizavus teiginio „Mokykloje man patinka...“ atsakymų analize nustatyta, kad daugumos Šilalės rajono įprastinės kalbos raidos (54 %) ir turinčių kalbos sutrikimų (52 %) respondentų mokykloje patinka, nes čia jie sužino naujų įdomių dalykų, trečdaliui abiejų grupių mokiniams mokykloje patinka, nes čia jie susitinka su klasės draugais. Didžioji dalis įprastinės kalbos raidos respondentų iš Vokietijos (71 %) teigia, kad mokykloje jiems patinka, nes čia jie susitinka su klasės draugais. Paauglystės amžiaus tarpsnyje, kaip teigia psichologai Žukauskienė (2002), Gučas (1990), draugystė yra labai svarbi, nes padeda paaugliui įsitvirtinti bendraamžių kolektyve, atskleisti savąjį „aš“. Apibendrinat gautus rezultatus, galima teigti, kad Šilalės rajono mokinių noras mokytis susijęs su pažintine ir socialine sfera, o Vokietijos įprastinės raidos mokiniams mokykloje labiau patinka bendravimo sfera. **Tyrimu pastebėta**, kad Lietuvos mokiniams, turintiems kalbos sutrikimų, mokykloje patinka labiau dar ir todėl, kad įdomiai vedamos pamokos. Vokietijos įprastinės kalbos raidos mokiniai šito teiginio visai nepažymėjo. Pasyvus požiūris į mokymąsi, nepatenkintas mokinių bendravimo poreikis (t.y. blogi tarpusavio santykiai su klasės draugais, klasės auklėtoja), teigiamų emocijų nekelianti klasės aplinka skatina neigiamą požiūrį į mokymąsi (žr. 8 pav.).

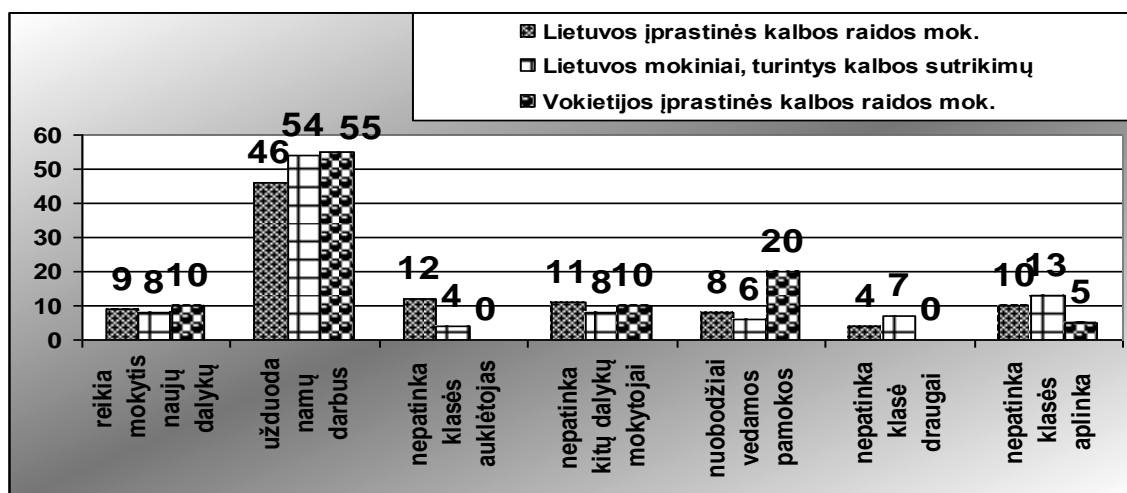

8 pav. Mokinių noro mokytis priežastys, %

Tiriant mokinių nenoro mokytis priežastis, siekėme išsiaiškinti, kas trukdo mokiniams mokykloje jaustis laimingais ir kas sukelia neigiamas emocijas. Mokiniai turėjo atsakyti į klausimą „Mokykloje man nepatinka...“.

Visų klasių mokiniai mokykloje praleidžia apytiksliai 6-8 valandas per dieną. Grįžę iš mokyklos, jie turi daug pareigų namuose, nes dažnai padeda tėvams namų ruošoje. Nereikia pamiršti įgimto vaikų poreikio žaisti, užsiimti mėgstama veikla ir pan. Namų darbų ruošą yra kiekvieno vaiko pareiga ir viena iš sėkmingo mokymosi priežasčių. Apie pusę visų grupių apklaustųjų nurodė, kad jiems nepatinka ruošti namų darbus. Nenorą lankyti mokyklą išprovokuoja per didelis mokymosi krūvis (užduodami namų darbai). Ne visi mokytojai, užduodami namų darbus, konsultuojasi tarpusavyje dėl namų darbų krūvio, o mokymosi programa nėra priimtina kiekvienam mokiniui, todėl namų darbų ruošą gali sudaryti mokiniui problemų, jeigu jis nesupranta ir negali gauti tinkamą pagalbą.

Dalis (12 %) mūsų įprastinės kalbos mokinių vieną iš priežasčių nurodė tai, kad nepatinka klasės auklėtoja. (13 %) mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, teigia, kad jiems nepatinka klasės aplinka, o respondentams iš Vokietijos (20 %) nepatinka mokykloje todėl, kad nuobodžiai vedamos pamokos. Šio klausimo atsakymų rezultatų dėka paaiškėjo, kad mokykloje yra daug priežasčių, kodėl mokiniai nenori mokytis. Svarbu laiku jas išsiaiškinti ir padėti mokiniams susigrąžinti norą mokytis (žr. 9 pav.).

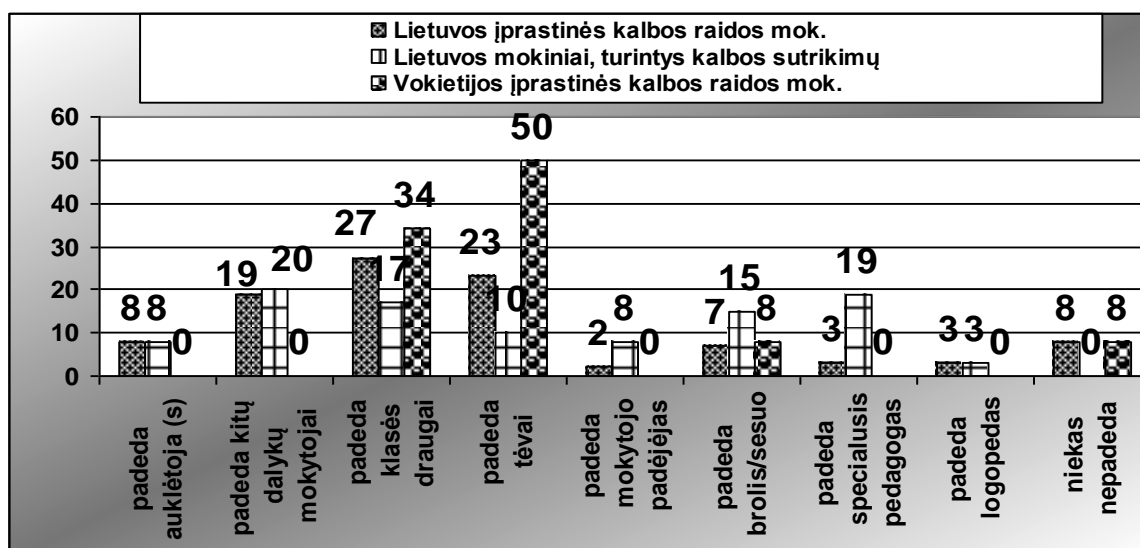

9 pav. Mokinių nenoro mokytis priežastys, %

Rupšienė (2000) nurodo, kad kai kurių mokomųjų dalykų programos yra labai sudėtingos, neatitinka mokinių poreikių. Daugelis mokinių nespėja mokytis pagal jas, todėl atsiranda mokymosi spragų. Nemaža dalis mokinių turėtų mokytis pagal pritaikytas programas, tačiau mokykloje tokiam mokymuisi sąlygų nėra. Iš tyrimo paaiškėjo, kad mokiniai ne visada supranta mokytojų aiškinimą, nors pagalbos įveikti mokymosi sunkumus prašo visi mokiniai.

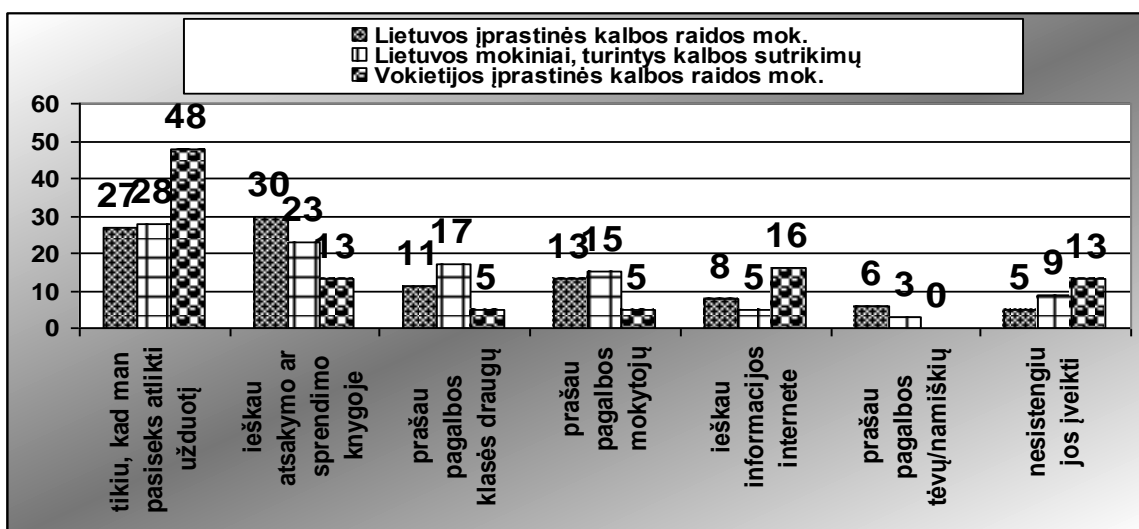
Atlikto tyrimo duomenimis paaiškėjo, kad prirėikus pagalbos, Šilalės r. įprastinės kalbos raidos respondentams pirmiausia padeda *klasės draugai* (27 %) ir *tėvai* (23 %). Mokiniam, turintiems kalbos sutrikimų, dažniausiai padeda *dalykų mokytojai* (20 %), *specialusis pedagogas* (19 %), *klasės draugai* (17 %), *brolis ir sesuo* (15 %). Pusė įprastinės kalbos raidos respondentų iš Vokietijos (50 %) nurodo, kad jiems padeda *tėvai*, nors jie tos pagalbos neprašo, trečdaliui mokymosi sunkumus įveikti padeda *klasės draugai*.

Aptariant atsakymo rezultatus, galima daryti išvadą, kad mokymosi sėkmė priklauso nuo daugelio sąlygų ir veiksnių. Pirmiausia paties mokinio gebėjimo savarankiškai mokytis ir ieškoti sprendimo būdų; antra- nuo pagalbos, kurios sulaukia mokinys, susidūręs su mokymosi sunkumais. Tačiau, jei mokinys negeba savarankiškai mokytis ir ieškoti iškilusios problemos sprendimo būdų, mokymosi sėkmės išgyvenimo jausmas gali aplankyti rečiau, o tai gali būti priežastimi, kuri neigiamai įtakoja mokinio mokymosi motyvaciją. Gebėjimą kreiptis pagalbos ir įveikti mokymosi sunkumus buvo galima nustatyti iš tiriamųjų pasirinktų atsakymų į pateiktą teiginį „Kai nesuprantu, mokytis man padeda...“ (žr. 10 pav.).

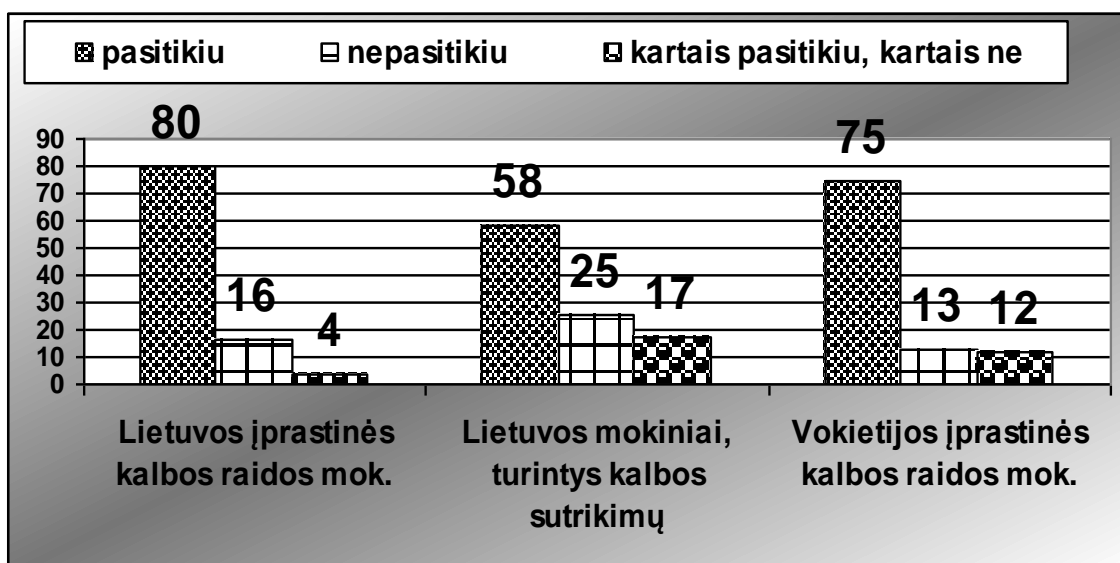
10 pav. Asmenys į kuriuos mokiniai kreipiasi pagalbos, %

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip mokiniai elgiasi, kai užduotis yra sunki, ką jie daro, susidūrę su mokymosi sunkumais. Paaiškėjo, kad dažniausiai Šilalės r. įprastinės kalbos raidos apklaustųjų ieško atsakymo ar sprendimo knygoje (30 %) ir tiki, kad jiems pasiseks užduotį atlikti (27 %). Beveik trečdalis (28 %) apklaustųjų, turinčių kalbos sutrikimų tiki, kad jiems pasiseks užduotį atlikti ir 17 % respondentų prašo pagalbos klasės draugų. Beveik pusė (48 %) respondentų iš Vokietijos tiki, kad jiems pasiseks atlikti užduotį, dalis (18 %) ieško informacijos internete. Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad dauguma mokinių geba ieškoti būdų mokymosi sunkumams įveikti. Tačiau yra ir tokių, kurie susidūrę su mokymosi sunkumais, nebesitiki pagalbos ir nesistengia nieko pakeisti (žr. 11 pav.).

11 pav. Mokinių naudojami būdai mokymosi sunkumams įveikti, %

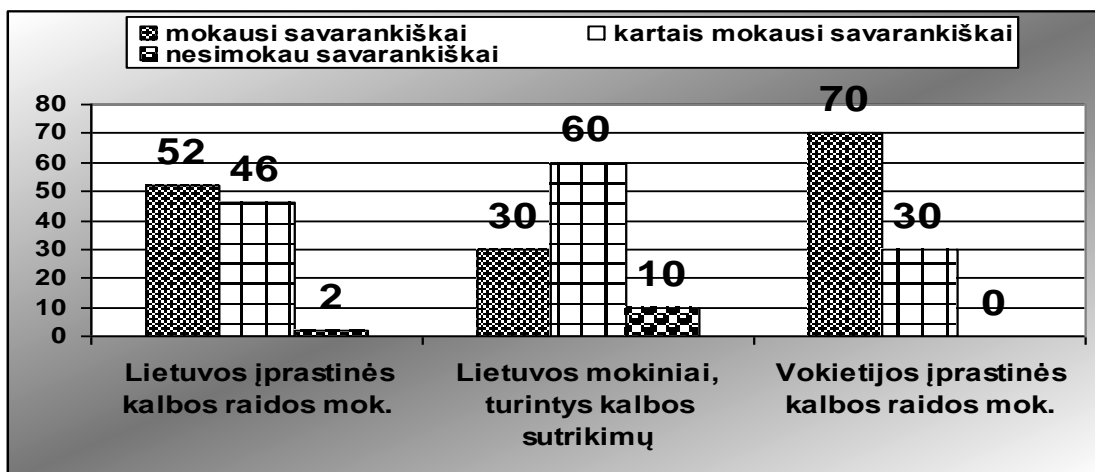
Išsiaiškinus mokinių gebėjimą rasti būdus mokymosi sunkumas įveikti, respondentų buvo pasidomėta, ar jie pasitiki savo jėgomis. Kaip matome 12 paveiksle, labiausiai savo jėgomis pasitiki (80 %) Šilalės r. įprastinės kalbos raidos mokiniai. Šiek tiek mažiau (75 %) tai nurodė respondentai iš Vokietijos ir mažiausiai (58 %) savo jėgomis pasitiki mokiniai, turintys kalbos sutrikimų. Galima teikti, kad savimi pasitikėjimo lygis visų trijų grupių respondentų yra gana aukštas.

12 pav. Respondentų pasitikėjimas savo jėgomis, %

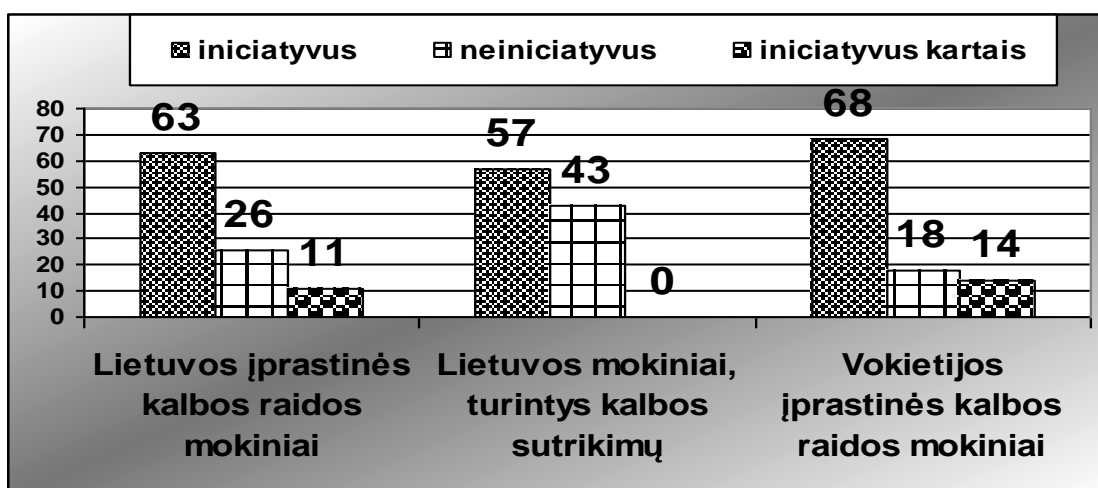
Apklausoje buvo siekiama išsiaiškinti, ar mokiniai mokosi savarankiškai. Duomenys pateikti 13 paveiksle. Savarankiškai mokosi 52 % Šilalės rajono įprastinės kalbos raidos apklaustųjų, kartais savarankiškai mokosi atsakė 46 %. Mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, tik beveik trečdalis mokosi savarankiškai ir daugiau kaip pusė (60 %) nurodo, kad kartais mokosi savarankiškai. Didžioji dalis (70 %) įprastinės kalbos raidos respondentų iš Vokietijos mokosi savarankiškai, trečdalis (30 %)- kartais ir nė vienas nenurodė, kad savarankiškai nesimoko. Išsiaiškinus mokinių savarankišką mokymąsi paaiškėjo, kad vis dėlto yra mokinių, kurie

nesimoko savarankiškai (Šilalės rajono įprastinės kalbos raidos 2 % ir turinčių kalbos sutrikimų mokinių 10 %). Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus, galime daryti išvadą, kad respondentai iš Vokietijos visi mokosi savarankiškai, o mūsų mokinių tik didžioji dalis mokosi savarankiškai.

13 pav. Savarankiško mokymosi rodikliai, %

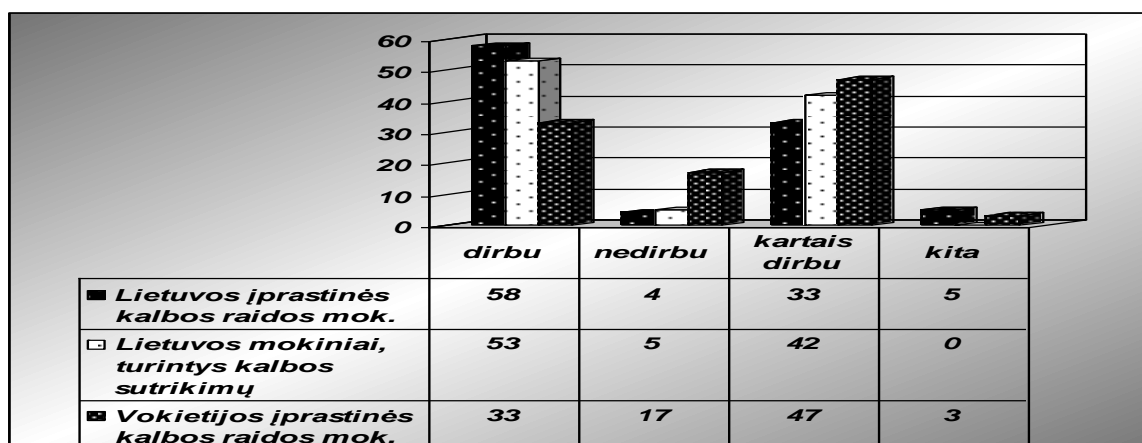
Toliau respondentų buvo pasidomėta, ar jie ugdymo(si) procese yra iniciatyvūs. Kaip matome didžioji dalis (63 %) įprastinės kalbos raidos mokinių iš Šilalės rajono teigia, kad yra iniciatyvūs, truputį daugiau nei pusė (57 %) mokinių, turinčių kalbos sutrikimų taip pat yra iniciatyvūs. Labiausiai iniciatyvūs mokymosi procese yra įprastinės kalbos raidos respondentai iš Vokietijos. Kita dalis visų grupių respondentų nurodė, kad nėra iniciatyvūs. Maža dalis įprastinės kalbos raidos apklaustųjų tiek iš Šilalės rajono, tiek iš Vokietijos nurodė, kad kartais būna iniciatyvūs, kartais ne. Apibendrinant galima teigti, kad visų grupių respondentai domisi, kas vyksta mokykloje, ir dalyvauja ugdymo(si) procese (žr. 14 pav.).

14 pav. Respondentų iniciatyvumas, %

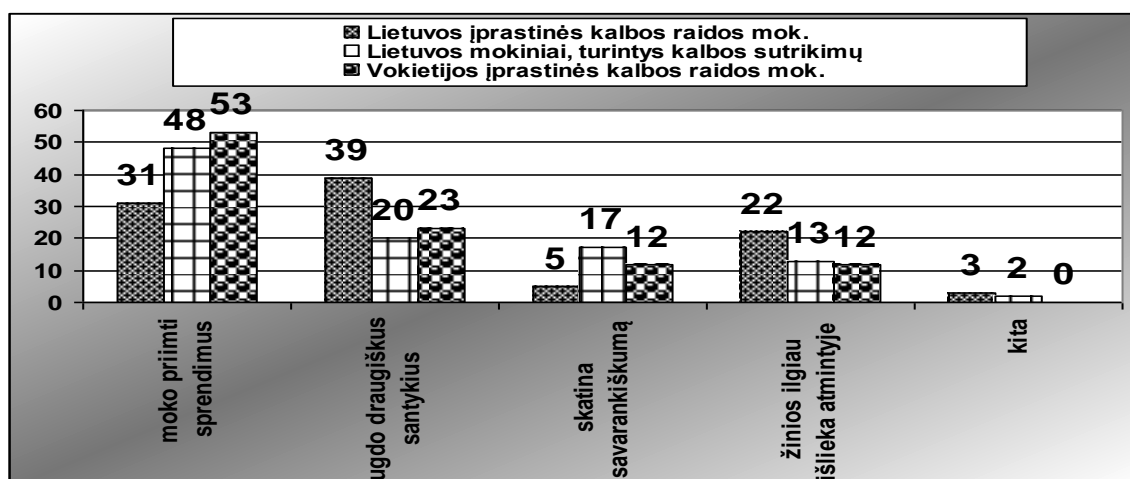
Tyrimo duomenys atskleidė, jog daugiau nei pusė (53 %) iš Šilalės rajono mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, ir įprastinės raidos apklaustųjų (58 %) teigia, kad dirba pamokos metu komandoje, grupėje su kitais klasės draugais. Tik kartais dirba komandoje 47 % respondentų iš Vokietijos. Aptariant tyrimo rezultatus, galima daryti prielaidą, kad komandoje ir grupėje su

klasės draugais labiausiai patinka dirbti Šilalės rajono įprastinės kalbos mokiniams, o labiausiai komandoje, grupėje nepatinka dirbti respondentams iš Vokietijos (žr. 15 pav.).

15 pav. Darbas pamokoje su klasės draugais komandoje, grupėje, %

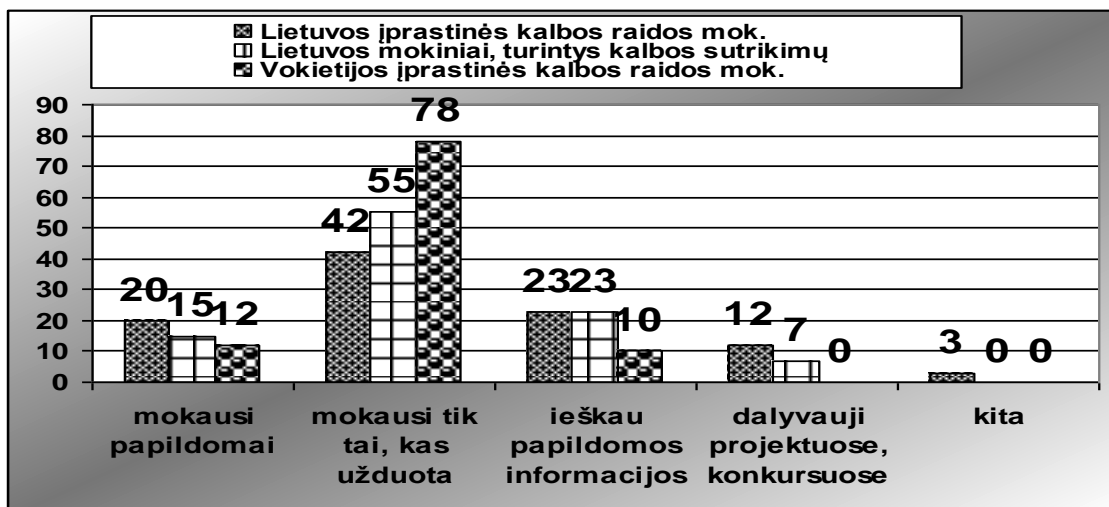
Toliau tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip mokiniai vertina komandinį darbą ir jo svarbą. Didžioji dalis (39 %) Šilalės rajono įprastinės kalbos raidos apklaustųjų mano, kad komandinis darbas ugdo draugiškus santykius. Beveik pusė (48 %) respondentų, turinčių kalbos sutrikimų, ir apklaustųjų iš Vokietijos (53 %) mano, kad komandinis darbas moko priimti sprendimus. Beveik trečdalis (22 %) Šilalės rajono įprastinės kalbos raidos mokinių mano, kad komandinio darbo metu įgytos žinios ilgiau išlieka atmintyje. Teiginį „komandinis darbas skatina savarankiškumą“ dažniau (17 %) pažymėjo mokiniai, turintys kalbos sutrikimų. Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad komandinis darbas pamokoje ne tik moko priimti tinkamus sprendimus, bet ir ugdo draugiškus santykius, skatina bendravimą ir bendradarbiavimą, žinios išlieka atmintyje ilgiau. Kiti mokiniai su šiais teiginiais nesutinka ir teigia, kad komandinis darbas neduoda jokios naudos, kad komandoje dirbti neįdomu. (žr. 16 pav.).

16 pav. Komandinio darbo nauda respondentų vertinimu, %

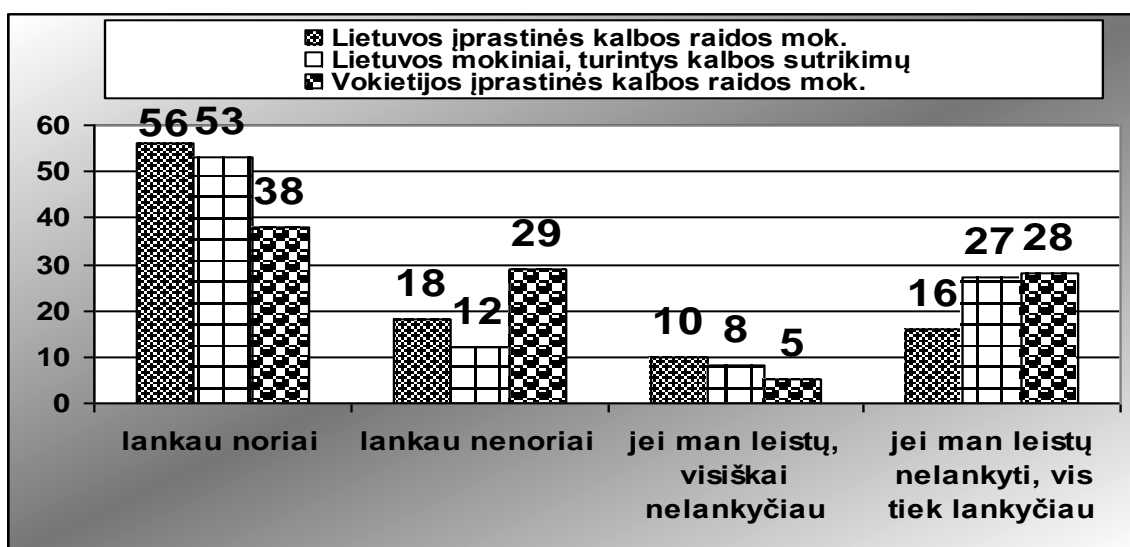
Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip respondentai siekia pažangos. Didžioji dalis visų grupių respondentų dažniausiai siekia pažangos mokydamiesi tik tai, kas užduota. Tik maža dalis (20 %) mūsų apklausoje dalyvavusių įprastinės kalbos raidos apklaustųjų nurodė, kad

mokosi papildomai. Čia aiškiai matyti, kad mokiniai neturi mokymosi motyvacijos mokytis, ir tik maža dalis apklaustųjų (23 %) ieško papildomos informacijos internete, knygose, dalyvauja įvairiuose projektuose, akcijose (žr. 17 pav.).

17 pav. Respondentų siekimas pažangos, %

Išsiaiškinus respondentų pažangos siekimą, pasidomėjome, ar mokiniai noriai lanko mokyklą. Tyrimo duomenys atskleidė, jog daugiau nei pusė Lietuvos tyrime dalyvavusių mokinių turi pozityvią mokymosi motyvaciją, o Vokietijos tiriamųjų tik apie trečdalis mokyklą lanko noriai. Vokiečių žema mokymosi motyvacija siejasi su jų ateities vizija. „Jei man leistų nelankyti, vis tiek lankyčiau“ teiginį pasirinko tik beveik trečdalis (28 %) Vokietijos įprastinės raidos respondentų. Mokyklą lanko nenoriai dvigubai mažiau mūsų kalbos sutrikimų turinčių apklaustųjų, nei Vokietijos (žr. 18 pav.).

18 pav. Mokyklos lankymas, %

Manoma, kad nemaža mokinių grupė nemano mokytis aukštosiose mokyklose, neturi konkrečių su ateities išsilavinimu planų. Todėl jie neturi pozityvios mokymosi motyvacijos. Išskyla prieštaravimas, Vokietijos mokiniai savo mokymąsi sieja su ateitimi, bet apie (30 %) lanko

mokyklą noriai. Galima teigti, kad labiau lankyti mokyklą nori respondentai iš Šilalės rajono, nei respondentai iš Vokietijos (žr. 18 pav.).

2.4. Mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvų raiška

Siekiant išsiaiškinti 5-9 klasių mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, ir įprastinės kalbos raidos mokinių mokymosi motyvus ir juos palyginti, respondentai turėjo ne tik pažymėti jiems reikalingus mokymosi motyvus, bet ir nurodyti teiginio „**Mokausi nes...**“ penkis pačius svarbiausius atsakymo variantus. Visi septinto klausimo teiginiai (motyvai) buvo suskirstyti į grupes: pažinimo, saviraiškos, ateities, bendravimo, prestižo ir išorinius motyvus. Atsakymo variantai „noriu daugiau sužinoti“ ir „mokytis yra įdomu“ buvo pateikti, siekiant išsiaiškinti pažinimo motyvus. Tyrimo duomenys atskleidė, jog pažinimo motyvai aktualiausi Šilalės rajono mokyklose besimokantiems mokiniams, turintiems kalbos sutrikimų. Iš jų 73 % nurodė, kad nori daugiau sužinoti, kad mokytis yra įdomu pasirinko truputį daugiau nei pusę (51 %) respondentų (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Pažinimo motyvų raiška, %

Pažinimo motyvai	Lietuvos įprastinės kalbos raidos mokiniai	Lietuvos mokiniai, turintys kalbos sutrikimų	Vokietijos įprastinės kalbos raidos mokiniai
Nori daugiau sužinoti	58 %	73 %	33 %
Mokytis yra įdomu	28 %	51 %	24 %

Tai įtakoja šiems mokiniams skiriamas didesnis dėmesys (su jais dirba specialusis pedagogas, logopedas, mokytojo padėjėjas ir pan.). Nenuostabu, kad išauga jų pažintiniai motyvai, dominuojantys tarp kitų mokymosi motyvų. Šilalės rajono įprastinės kalbos raidos mokiniai nori daugiau sužinoti (nurodė daugiau nei pusę 58 %), bet mokytis jiems nėra įdomu (28 %). Tuos pačius pažinimo motyvus nurodė gerokai mažiau (33 %) įprastinės kalbos raidos tiriamųjų iš Vokietijos. *Pažinimo motyvai gerokai svarbesni Šilalės rajono mokiniams, turintiems kalbos sutrikimų, o respondentams iš Vokietijos jie nėra tokie svarbūs.*

Atsakymo variantai „įvairios veiklos metu, galiu išbandyti save“ ir „patinka pačiam ką nors sugalvoti“ buvo skirti siekiant išsiaiškinti *saviraiškos motyvus*. Poreikis atskleisti save įvairios veiklos metu susijęs su saviraiškos motyvų raiška. Veiksmingiausia ir prasmingiausia mokymosi motyvacija tuomet, kai ji „susijusi su gyvenimo prasmės jausmų ir pačių žmoniškiausių vertybių įsisąmoninimu“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 233). Tyrimas atskleidė, kad beveik pusė (44 %) respondentų, turinčių kalbos sutrikimų, įvairios veiklos metu gali išbandyti save. Kiek mažesnis (35 %) šis poreikis yra Šilalės rajono įprastinės kalbos raidos

mokiniam. Šis poreikis perpus mažesnis (16 %) įprastinės raidos respondentams iš Vokietijos (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Saviraiškos motyvų raiška, %

Saviraiškos motyvai	Lietuvos įprastinės kalbos raidos mokiniai	Lietuvos mokiniai, turintys kalbos sutrikimų	Vokietijos įprastinės kalbos raidos mokiniai
Įvairios veiklos metu gali išbandyti save	35 %	44 %	16 %
Patinka pačiam ką nors sugalvoti	23 %	46 %	24 %

Mokiniam, turintiems kalbos sutrikimų, patinka patiems ką nors sugalvoti (46 %), priešingai nei įprastinės kalbos raidos mokiniams iš Šilalės rajono mokyklų. Tyrimo duomenimis (Rupšienė, 2000), ugdymo programa yra pakankamai sudėtinga ir nėra lanksti kiekvieno vaiko poreikiams tenkinti. Atradimų pasaulis jau penktoje klasėje susiaurėja kiekybine sausų žinių perteikimo sąskaita. Mokytojas yra „spaudžiamas“ laiko išdėstyti ugdymo programos medžiagą, todėl neretai nukenčia mokinių poreikiai ir mokiniai, kurie turi mokymosi sunkumų. *Tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog Šilalės rajono mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, saviraiškos motyvai yra aukštesnio lygio, nei įprastinės kalbos mokinių. Tai galima paaiškinti, kad tiems vaikams svarbiau savęs įtvirtinimas, negu kitiems vaikams. Šios grupės vaikų saviraišką galėtume traktuoti kaip sutrikimo kompensacinį aspektą. Saviraiškos motyvai mažiau svarbūs Vokiečių vaikams. Tai galima paaiškinti tuo, kad šios grupės mokiniai turi įvairesnes laisvalaikio praleidimo formas, įvairesnę popamokinę veiklą.*

Išsiaiškinti ateities motyvus padėjo pasirinkti atsakymo variantai „baigęs mokyklą noriu toliau mokytis“ ir „noriu būti išsilavinęs, turėti gerą darbą“.

3 lentelė

Ateities motyvų raiška, %

Ateities motyvai	Lietuvos įprastinės kalbos raidos mokiniai	Lietuvos mokiniai, turintys kalbos sutrikimų	Vokietijos įprastinės kalbos raidos mokiniai
Baigęs mokyklą nori toliau mokytis	38 %	34 %	56 %
Nori būti išsilavinęs, turėti gerą darbą	52 %	48 %	76 %

Noras turėti geresnę ateitį, būti pripažintu ir gerbiamu visuomenės nariu susiję su ateities motyvais. Noriu būti išsilavinęs, turėti gerą darbą pasirinko (76 %) įprastinės kalbos raidos respondentų iš Vokietijos. Šis teiginys aktualus ir Šilalės rajono įprastinės raidos mokiniams. Jie vienodai suvokia išsilavinimo ir mokslo žinių reikšmingumą gyvenime. Daugiau nei 56 % respondentų iš Vokietijos teigia, kad baigęs mokyklą, nori toliau mokytis, tuo tarpu turintys

kalbos sutrikimų šį teiginį pasirinko tik trečdalis mokinių. Ateities motyvų susiformavimą įtakoja mokinių tėvų požiūris į mokymosi naudą ateityje. Tyrimų duomenimis Rupšienė ir Dereškevičius (2000) pažymi, kad tėvų išsilavinimas bei užimama socialinė padėtis visuomenėje turi įtakos jų vaikų mokymosi motyvų raiškai. *Kaip matome 3 lentelėje, ateities motyvai charakteringi Vokiečių mokiniams. Mokymosi motyvai siejami su jų ateitimi.*

Norint išsiaiškinti **bendravimo motyvus**, buvo pateikti tokie teiginiai: „patinka dirbti kartu su klasės draugais“ ir „mokytojai man padeda ir išklauso“ (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Bendravimo motyvų raiška, %

Bendravimo motyvai	Lietuvos įprastinės kalbos raidos mokiniai	Lietuvos mokiniai, turintys kalbos sutrikimų	Vokietijos įprastinės kalbos raidos mokiniai
Patinka dirbti kartu su klasės draugais	45 %	34 %	37 %
Mokytojai padeda ir išklauso	24 %	52 %	26 %

Puikūs mokinių ir mokytojų, mokinių ir klasės draugų santykiai mokykloje skatina moksleivių norą mokytis ir teigiamai veikia mokymosi pažangą. Labiausiai patinka dirbti su klasės draugais Šilalės rajono įprastinės kalbos raidos mokiniams (45 %), truputį daugiau nei trečdaliui (37 %) įprastinės kalbos raidos moksleivių iš Vokietijos. Mokytojai padeda ir išklauso Vokietijos įprastinės kalbos raidos mokinius dvigubai rečiau (26 %) nei Šilalės rajono mokinius, turinčius kalbos sutrikimų (52 %).

Galima teigti, jog šiek tiek didesni bendravimo rodikliai yra vaikų, turinčių kalbos sutrikimų. Tai galima paaiškinti tuo, kad šios grupės vaikų bendravimas yra determinuotas (sąlygotas) paties sutrikimo (būna uždaresni, gėdijasi neteisingo tarimo ir t.t). Todėl jiems yra svarbus bendravimo motyvas. Taigi lyginant su kitais mokymosi motyvais, bendravimo motyvai yra žemiausio lygio.

Prestižo motyvus išsiaiškinti padėjo teiginiai: „nenoriu atsilikti nuo kitų klasės draugų“, „noriu, kad manim didžiutuotųsi auklėtoja(s)“ ir „noriu, kad manim didžiutuotųsi klasės draugai“. Kiekvienas žmogus nenori būti prastesnis už kitą, siekia užimti tam tikrą vietą grupėje, nori būti atitinkamai įvertintas už pastangas. Būti geru mokiniu, kuriuo visi didžiutuotųsi – tai natūralus mokinio poreikis. Sėkmės išgyvenimas ir nesėkmės baimė įtakoja prestižo motyvų kaitą: „nuo sėkmių ir nesėkmių priežasčių vertinimo priklauso, ar vaikas bus geras mokinys, ar į nesėkmes žiūrės kaip į nenugalimas, neįveikiamas ir atsitrauks, jeigu iškart nepavyks pasiekti norimo tikslo“ (Žukauskienė, 1996). Duomenys pateikti 5 lentelėje.

Prestižo motyvų raiška, %

Prestižo motyvai	Lietuvos įprastinės kalbos raidos mokiniai	Lietuvos mokiniai, turintys kalbos sutrikimų	Vokietijos įprastinės kalbos raidos mokiniai
Nenori atsilikti nuo klasės draugų	38 %	29 %	35 %
Nori, kad juo didžiuotųsi auklėtoja(s)	34 %	28 %	39 %
Nori, kad juo didžiuotųsi klasės draugai	17 %	14 %	48 %

Vokietijos įprastinės kalbos raidos mokiniai (35 %) ir Šilalės rajono įprastinės raidos mokiniai (38 %) lyginant su mokiniais, turinčiais kalbos sutrikimų (29 %), labiau nenori atsilikti nuo kitų klasės draugų. Siekdami puikių mokymosi rezultatų, mokiniai nori būti įvertinti ir pagirti mokytojų bei klasės draugų. Noras būti geru mokiniu tiek mokiniams, turintiems kalbos sutrikimų, tiek įprastinės kalbos mokiniams yra labai žemo lygio. *Prestižo motyvai kiek svarbesni Vokietijos mokiniams, dalyvavusiems tyrime. Nes jiems labai svarbu, kad jais didžiuotųsi auklėtoja(s), klasės draugai. Lygindami visus mokymosi motyvus, pastebėjome, kad mažiausiai įtakos mokinių mokymuisi turi prestižo motyvai.*

Pateikti teiginiai „patinka, kai mane giria tėvai“ ir „bijau gauti blogą įvertinimą“, skirti *išoriniams motyvams tirti* (žr. 6 lentelę).

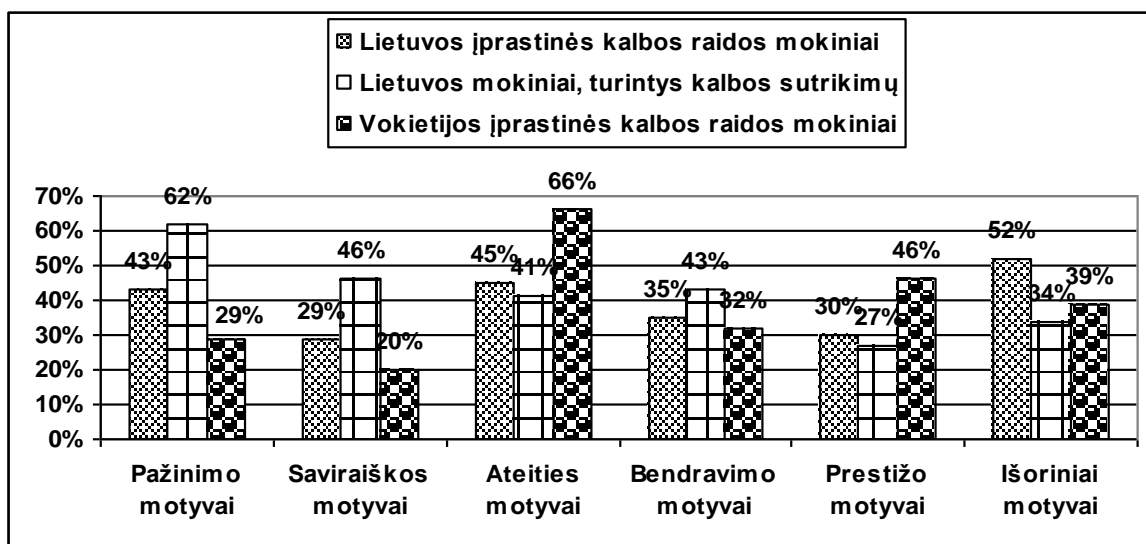
Išorinių motyvų raiška, %

Išoriniai motyvai	Lietuvos įprastinės kalbos raidos mokiniai	Lietuvos mokiniai, turintys kalbos sutrikimų	Vokietijos įprastinės kalbos raidos mokiniai
Patinka, kai giria tėvai	65 %	46 %	29 %
Bijo gauti blogą įvertinimą	39 %	24 %	48 %

Išorinė mokymosi motyvacija pagrįsta materialiniais ir nematerialiniais paskatinimais, mokymosi baime ir prievarta. Motyvai, susiję su mokymosi prievarta, nėra veiksmingi taip pat, kaip ir mokymasis dėl teigiamo įvertinimo (Gage ir Berliner, 2002). Didžioji dalis (48 %) apklaustųjų iš Vokietijos ir truputį daugiau nei trečdalis (39 %) Šilalės rajono įprastinės raidos mokinių nurodė, kad mokosi bijodami gauti blogą įvertinimą. O juk tai labiausiai kenkia mokymuisi: „kartais baimė gali visiškai blokuoti sugebėjimą mokytis“ (Tepperwein, 1998). Šilalės rajono įprastinės raidos mokiniams (65 %) ir mokiniams, turintiems kalbos sutrikimų (46 %), patinka, kai juos giria tėvai. Pagyrimų ir baimės motyvas yra nematerialiniai paskatinimai mokytis, tačiau tėvai už puikų mokymąsi gali materialiai skatinti savo vaikus mokytis. Išorinių motyvų raiška labai priklauso nuo tėvų požiūrio į mokymąsi, gebėjimo atitinkamai reaguoti į vaiko mokymosi sėkmes ir nesėkmes. *Vykdam tyrimą, pastebėta, kad baimės motyvas yra*

stipresnis Vokietijos mokinių tarpe. Vokietijos mokinių tėvai geriau žino pedagogiškai priimtinių bausmių ir skatinimo įvairovę (ribojami malonumai, mažinami kišenpinigiai ir pan.). Dėl to Vokietijos mokiniai daug labiau, nei Lietuvos mokiniai, bijo gauti blogą įvertinimą. Ir šiems vaikams yra mažiau svarbus tėvų pagyrimas. Lyginant visų trijų grupių išorinius motyvus, galima teigti, jog išoriniai motyvai stipriausiai veikia mūsų įprastinės kalbos mokinių mokymąsi.

Analizuojant anketos duomenis paaiškėjo, kad mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvai yra įvairūs (žr. 19 pav.).

19 pav. Mokymosi motyvų pasiskirstymas, %

Labiausiai pasireiškia pažinimo ir saviraiškos motyvai, mažiau – ateities, bendravimo, mažiausiai – prestižo ir išoriniai motyvai. Ateities ir prestižo motyvai aktualiausi įprastinės kalbos raidos respondentams iš Vokietijos Leonberg Albert-Schweitzer gimnazijos, o išoriniai motyvai stipriausiai veikia dalyvavusius įprastinės raidos mokinius iš Šilalės rajono bendrojo lavinimo mokyklų. Mokymosi motyvų kaitą sąlygoja aplinkoje esančios neigiamos priežastys, kurios taip pat yra įvairios (nepatenkintas bendravimo poreikis, didėjantis mokymosi krūvis, netinkamai organizuotas mokymosi procesas ir drausmės klasėje stoka ir kt.).

2.5. Mokytojų nuomonė apie priežastis lemiančias mokinių, turinčių kalbos sutrikimų nenorą mokytis

Pedagogų teigimu, priežastys lemiančios mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, nenorą mokytis yra įvairios. Nenoras mokytis susideda iš daugybės priežasčių, kurias kiek įmanoma greičiau būtina pašalinti. Todėl mokytojai, žymėdami pasirinktus atsakymus, dauguma rinkosi keletą priežasčių, nes vienos kurios nors išskirti neįmanoma. Tėvai, draugai, mokytojai gali padėti teigiamai motyvacijai formuotis, bert gali ją ir slopinti. Nenoro mokytis priežastys yra sudėtinga, glaudžiai siejasi vienos su kitomis, jos gali pastiprinti vienas ar susilpninti kitas. Jų išskyrimas gana sąlygiškas ir nelabai tikslus mokslinė prasme, tačiau tai neišvengiama, kai

norima nustatyti rizikos veiksnius. Tyrimo metu mokytojai galėjo išskirti kelis atsakymo variantus, ir turėjo suskirstyti juos pagal aktualumą.

7 lentelė

Priežastys lemiančios mokinių nenorą mokytis (pedagogų nuomone), %

Nenoro mokytis priežastys	Lietuvos mokytojai, %	Vokietijos mokytojai, %
silpna mokinių mokymosi motyvacija	51	62
per platus mokymo(si) turinys	29	15
mokymo(si) priemonių stoka	19	0
drausmės klasėje stoka	22	54
netinkamos mokymo(si) formos	14	31
netinkamai parinkti mokymo(si) metodai	11	38
mokymo(si) aplinka	27	38
mokinių vertinimo sistema	5	8

Tiek Lietuvos, tiek Vokietijos tyrime dalyvavę pedagogai priežastį, lemiančią mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, nenorą mokytis nurodo silpną mokinių mokymosi motyvaciją. Tačiau respondentų atsakymuose išryškėja kai kurie skirtumai. Lietuvių mokytojai šioms priežastims priskiria mokymo(si) priemonių stoką, per platų mokymosi turinį ir mokymo(si) aplinką. Vokiečių pedagogai nurodo drausmės klasėje stoką, netinkamai parinktus mokymo(si) metodus ir mokymosi aplinką.

Čia aiškiai pasireiškia pedagoginis meistriškumas. Tai patvirtina Lietuvių mokytojų kūrybiškesnę mokymo(si) formų pasirinkimą bei jų pritaikymą. Išryškėja ir duomenyse apie respondentus. Šilalės rajono mokyklose dvigubai daugiau yra mokytojų, turinčių vyr. mokytojo, metodininko kategoriją. Natūraliai kyla klausimas- kas trukdo pasirinkti Vokietijos pedagogams tinkamus mokymo(si) metodus? Tai vėl rodo Vokiečių mokytojų kvalifikacijos ir kūrybiškumo stoką. Respondentai yra reiklesni mokymosi aplinkai, negu tyrime dalyvavusieji Lietuvių mokytojai. Dėl mokinio vertinimo sistemos esminių skirtumų nėra. Ir Lietuvos, ir Vokietijos pedagogai mokinių vertinimo sistemą nepriskiria prie priežasčių, lemiančių mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, nenorą mokytis. Suprantama, kad Vokietija turi daugiau materialinių resursų negu Lietuva ir daugiau lėšų gali skirti mokymo(si) priemonėms įsigyti.

Lietuvių pedagogai turi aukštesnę pedagoginę meistriškumą ir racionaliau sprendžia drausmės problemas klasėje. Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus, galima teigti, jog Vokietijos Albert- Schweitzer gimnazijos pedagogai yra reiklesni ir kritiškiau vertina priežastis, lemiančias mokinių nenorą mokytis, nei mūsų pedagogai (žr. 7 lentelę).

Tyrimo analize išryškėjo skirtingos mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, reakcijos į mokymosi sunkumus: Lietuvos mokytojai (76 %) teigia, kad vieni mokiniai su mokytojo(ų) pagalba stengiasi įveikti sunkumus, kiti (73 %) praranda norą mokytis, tretieji (54 %) neberuošia namų darbų. Vokietijos didžioji dalis (85 %) pedagogų teigia, kad didžioji dalis jų mokinių,

susidūrusių su mokymosi sunkumais, praranda norą mokytis, arba (69 %) respondentų neberuošia namų darbų (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Mokinių elgesys susidūrus su mokymosi sunkumais, %

Elgesys susidūrus su mokymosi sunkumais	Lietuvos mokytojai, %	Vokietijos mokytojai, %
su mokytojo(-ų) pagalba stengiasi įveikti sunkumus	76	38
kreipiasi pagalbos į klasės auklėtoją	32	19
konsultuojasi su klasės draugais	35	38
dalis mokinių praranda norą mokytis	73	85
neberuošia namų darbų	54	69

Pirmas parametras rodo, kad Lietuvos mokytojai daugiau individualiai padeda įveikti mokinių mokymosi sunkumus. Lietuvos vaikai, žinodami, kad gali tikėtis pagalbos iš auklėtojo, dažniau, nei Vokietijos moksleiviai, kreipiasi pagalbos. Todėl mažesnė dalis Lietuvos mokinių, dalyvavusių tyrime, praranda norą mokytis ir nustoja ruošti namų darbus, palyginus su Vokietijos mokiniais (žr. 8 lentelę).

Šeštojoje lentelėje matome gautus tyrimo rezultatus, kaip mokytojai skatina mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvaciją. Daugiausia tiek Lietuvos (60 %), tiek Vokietijos (45 %) mokytojų naudoja kuo įvairesnius mokymo(si) metodus būdus. Beveik pusė Vokietijos (40 %) mokytojų reguliuoja namų darbų krūvį, likusi dalis (15 %) apklaustųjų skatina mokinius dalyvauti įvairiose projektuose, renginiuose (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas (pedagogų nuomonė), %

Mokymosi motyvacijos skatinimas	Lietuvos mokytojai %	Vokietijos mokytojai %
naudoju kuo įvairesnius mokymo(si) metodus, būdus	60	45
skatinu mokinius dalyvauti įvairiuose projektuose, renginiuose	16	15
reguliuoju namų darbų krūvį	24	40

Tyrimo duomenys atskleidė, jog Šilalės rajono mokytojai ugdymo(si) procese mokinių mokymosi motyvacijai skatinti naudoja kuo įvairesnius mokymo(si) metodus, būdus. Vokietijos mokytojai mokinių mokymosi motyvaciją skatina reguliuodami namų darbų krūvį.

Toliau buvo domėtasi, „kaip nuo mokytojo priklauso mokinių mokymosi motyvacija“. Šilalės rajono pedagogai atsakė išskirdami keletą pagrindinių dalykų:

- pamokos planavimą ir organizavimą. Jie pabrėžia, kad mokytojai mažai dėmesio skiria pamokos tikslų ir uždavinių akcentavimui. Kaip nurodė mokytojai metodininkai, mokytojo negebėjimas planuoti ir organizuoti mokymos(si) procesą neigiamai veikia mokinių mokymosi nusiteikimą mokytis ir mokymosi motyvaciją;

- mokinių mokymosi motyvacija priklauso tiek nuo paties mokytojo, kaip asmenybės, tiek nuo jo darbo specifikos;
- mokinių mokymosi motyvacijai įtakos turi naudojami įvairesni, įdomesni, netradiciniai mokymo metodai, vertinimo objektyvumas, pažangos, nors ir menkos, pastebėjimas, drausmė pamokų metu.

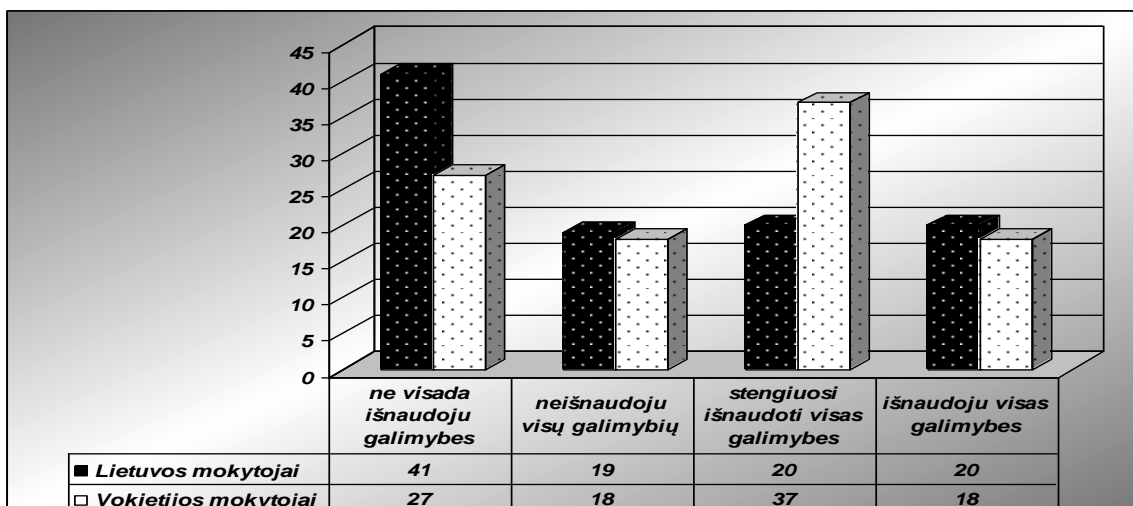
Dalis Vokietijos Albert - Schweitzer gimnazijos pedagogų mano, kad mokinių mokymosi motyvacija labai priklauso nuo mokytojo, kaip asmenybės, kiti teigia, kad tai priklauso tik iš dalies. Keletas mano, kad tai priklauso nuo pamokos (dalyko) ir mokinio amžiaus.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kokie veiksmingiausi darbo pamokoje metodai su mokiniais, kurių mokymosi motyvacija yra žema. Šilalės rajono pedagogai prie veiksmingiausių darbo metodų priskiria tinkamą mokymo(si) proceso organizavimą, kūrybišką užduočių pateikimą atsižvelgiant į mokinių gebėjimus (individualizavimas, diferencijavimas), vaizdinės medžiagos naudojimą, inovacines technologijas, palengvintas užduotis (kad mokinys įgytų pasitikėjimą savo jėgomis ir patirtų pasitenkinimą darbu), užduotis su apdovanojimais, įvairias atlikimo galimybes, nuolatinę mokinio darbo kontrolę pamokoje, mokinio pastebėjimą.

Vokietijos pedagogai išskiria tokius veiksmingiausius metodus, kuriuos taiko pamokoje mokiniams, kurių mokymosi motyvacija yra žema. Jie teigia, kad tik skaidrus, gerai struktūruotas, į mokinį orientuotas mokymas, kooperatyvus mokymas, atviros mokymo(si) formos, darbas su kompiuteriu, paskaitos, projektai gali padėti mokiniui aktyviau įsijungti į ugdymo(si) procesą ir skatinti mokymosi motyvaciją. Šie duomenys patvirtina (Teresevičienės, Gedvilienės, Zuzavičiūtės, 2006; Šiaučiukienės, Visockienė, Talijūnienė, 2005) nuomonę, kad pedagogas, parinkdamas mokymo metodus, turi kreipti dėmesį į tai, kad jie padėtų besimokantiems įgyti žinias ir jas įtvirtinti, maksimaliai lavintų praktinius bei intelektualius sugebėjimus, formuotų pasaulėžiūrą, charakterį, grūdintų valią, mokytų savarankiškai gyventi ir veikti.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, ar mokytojai išnaudoja visas galimybes pamokoje siekiant gerinti mokinių mokymosi kokybę. 41 % Lietuvos pedagogų teigia, kad ne visada išnaudoja savo galimybes pamokoje, 20 % stengiasi išnaudoti ir tiek pat, (20 %), respondentų teigia, kad išnaudoja visas galimybes pamokoje siekiant gerinti mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi kokybę. Vokietijos pedagogai mano kiek kitaip: kad *stengiasi išnaudoti*, atsakė 37 %, kad *ne visada išnaudoja*, teigia 27 %, ir kad *ne ir taip* pasiskirstė po lygiai- 18 % apklaustųjų (žr. 20 pav.).

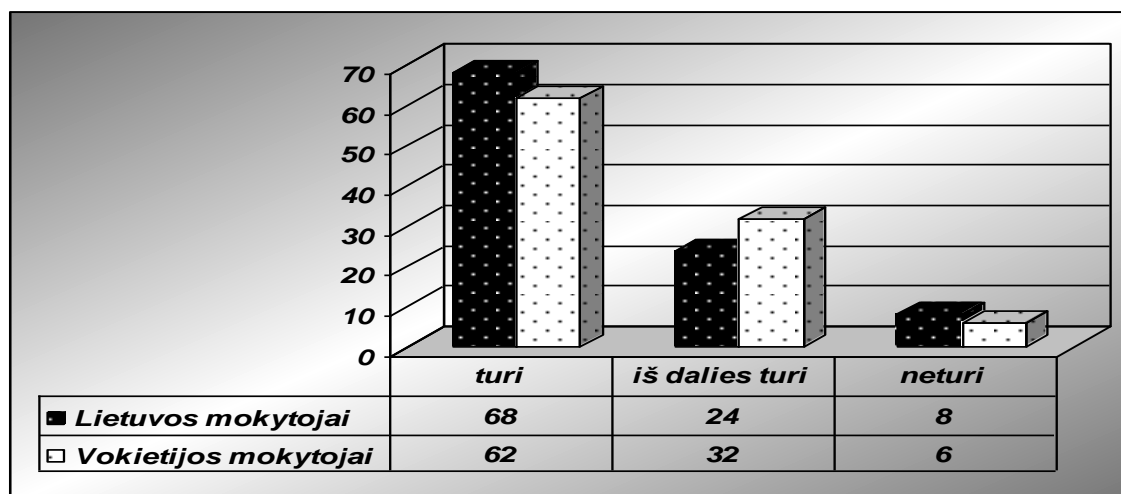

20 pav. Mokyklos lankymas, %

Apklausoje buvo siekta išsiaiškinti, kokių priemonių imasi tėvai, siekdami padėti spęsti problemas, susijusias su mokymosi sunkumais. Lietuvos pedagogai teigia, kad dalis tėvų, norėdami padėti savo vaikams, kreipiasi į auklėtoją ar dalyko mokytoją ir aiškinasi priežastis, lemiančias mokymosi sunkumus: kartais patys dirba su savo vaikais džiaugdamiesi net mažiausia jų pažanga, prašo mokytojų pagalbos ar samdo papildomus mokytojus, keletas jų padeda ruošti namų darbus. Dalis tėvų nekreipia dėmesio į vaiko patiriamus: nebendruoja su mokytojais pareikšdami, jog čia mokytojo ir vaiko reikalas.

Vokietijos pedagogai teigia, kad tėvai, susidūrę su vaiko sunkumais, dažniausiai stengiasi samdyti papildomą privatų mokytoją, patys padeda ruošti namų darbus, leidžia vaikui dalyvauti mainų programose ir kt.

Respondentų buvo pasidomėta, ar tėvų išsilavinimas turi įtakos mokinio, turinčio kalbos sutrikimų, mokymosi motyvų susiformavimui (žr. 21 pav.).

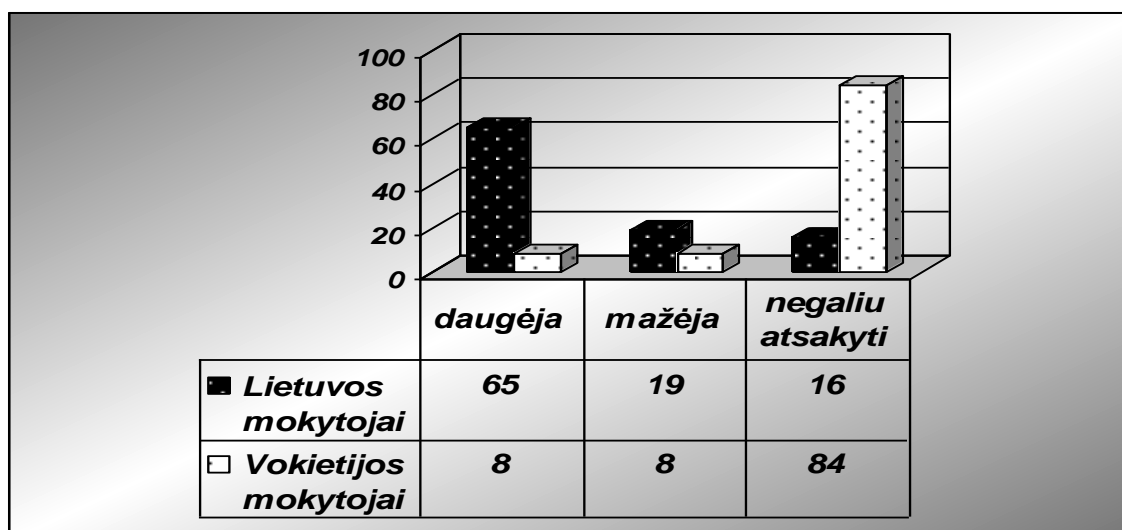

21 pav. Pedagogų nuomonė apie tėvų išsilavinimo įtaką mokinio mokymosi motyvų formavimui, %

Didžioji dalis (68 %) tyrime dalyvavusių Lietuvos pedagogų ir Vokietijos Albert - Schweitzer gimnazijos (62 %) pedagogų mano, kad tėvų išsilavinimas turi įtakos mokymosi

motyvų formavimuisi. Iš dalies turi teigia trečdalis (32 %) respondentų iš Vokietijos (žr. 21 pav.). Maža dalis apklaustųjų mano, kad tėvų išsilavinimas neturi įtakos mokinių turinčių kalbos sutrikimų mokymosi motyvų formavimuisi.

Pateikti duomenys rodo, kad 65 % Lietuvoje apklaustųjų pedagogų teigia, kad nenorinčių mokinių mokytis daugėja, o Vokietijos 84 % pedagogų negali atsakyti, jų tik maža dalis (8 %) nurodė, kad daugėja. Maža dalis tiek Lietuvos, tiek Vokietijos pedagogų mano, kad nenorinčių mokytis mokinių mažėja (žr.22 pav.).

22 pav. Nenorinčių mokinių mokytis dinamika, %

Respondentų pasidomėta, ar anksčiau buvo daugiau mokyklos nelankančių mokinių, ar dabar. Šilalės rajono daugiau nei pusė (57 %) pedagogų teigia, kad dabar yra daugiau nelankančių mokinių mokyklos ir (32 %) negali atsakyti į šį teiginį. Vokietijos Albert - Schweitzer gimnazijos žymiai daugiau, (77 %) pedagogų, negali atsakyti ir tik maža dalis (23 %) jų nurodo, kad dabar daugiau mokinių nelanko mokyklos (žr. 22 pav.).

Apklaustos metu siekėme išsiaiškinti, koku būdu būtų galima nelankančius mokinius sugrąžinti į mokyklą.

Šilalės rajono dalis pedagogų teigia, jog mokymo programų turinio siaurinimas galėtų padėti negabiems mokiniams padėti pajusti sėkmę ir norą mokytis pasiūlant tai, kas jiems įdomu, sukuriant pozityvų mokyklos mikroklimatą. Mokykla turi būti ta įstaiga, kurioje būtų miela mokytis bet kokių galimybių vaikui, kuri sudomintų neformaliojo švietimo veikla. Būtina lankyti vaikus namuose. Viskas turi keistis valstybiniu lygiu. Mokiniai turi matyti, kad baigus mokyklą, jų laukia geros perspektyvos įsidarbinti, o įsidarbinus- pragyventi. Kita dalis abejoja, ar verta juos grąžinti. Siūloma kurti nepilnamečių bendruomenes, suteikiančias galimybes mokytis ir dirbti, užtikrinti užimtumą. Su mokinio šeima daugiau turėtų padirbėti seniūnijų socialiniai darbuotojai bei mokyklų socialiniai pedagogai. Efektyvinti bendradarbiavimą su tėvais ir kitomis institucijomis.

*Vokietijos pedagogai teigia, jog pirmiausia kreiptų dėmesį į tai, dėl ko mokinys prarado norą lankyti mokyklą, ieškotų problemų šeimoje, mokykloje, pačiame mokinyje, nes dažniausiai mokiniai nelanko mokyklos ne dėl mokykloje slypinčių priežasčių, o dėl asmeniškų. **Jie teigia, kad tik** daug kantrybės, kontrolė, institucijos ir tėvų pokalbiai, pokalbiai su mokiniais, skatinimas, individualių patarimų ir mokinių priežiūra per mokytojus gali mokinius grąžinti į mokyklas.*

Išvados

1. *Išanalizavus mokslinę literatūrą, galima teigti, kad motyvai yra sudėtingas ir dinamiškas reiškinys bei individo aktyvumą skatinantys ir jo veiklos kryptį lemiantys išoriniai arba vidiniai veiksniai, o motyvacija- tai nuolatinių motyvų, inicijuojančių ir palaikančių veiklos kryptingumą, sistema.*
2. Sėkmingam vaikų mokymuisi didelę įtaką daro teisingas auklėjimas, visapusiškas tėvų bei visuomenės rūpinimasis vaikais. Ugdomojoje aplinkoje mokinių noro mokytis komponentai: smalsumas – mokymosi džiaugsmo pagrindas, mokymosi motyvacijos kėlimas, mokinio patirta sėkmė – pagyrimas, pasitikėjimo savimi skatinimas. *Demokratinio stiliaus paremtas bendravimas skatina mokinius savarankiškam ir atkakliam darbui. Esant vienodiems gebėjimams, didesnis pasitikėjimas savo jėgomis duoda geresnių rezultatų ir lemia stabilią mokymosi motyvaciją. Mokymosi motyvacijos slopinimas: neefektyvus mokyklos valdymas, būdingas autoritarinis bendravimo stilius, pamokos, kaip pagrindinės ugdymo formos, organizavimo trūkumai.*
3. Galimi mokymosi motyvacijos stiprinimo veiksniai yra tikslingas mokymosi proceso organizavimas, atsižvelgiant į mokinių poreikius, veiklos tikslų kėlimo galimybių formavimas, tikslingas mokinių pasiekimų vertinimas, mokinių, tėvų bei mokytojų tarpusavio santykių gerinimas, vidinės ir išorinės mokymosi motyvacijos stiprinimas atsižvelgiant į pagrindinius mokinių mokymosi motyvus: pažinimo, saviraiškos, ateities, bendravimo, prestižo ir išorinius stimulus.
4. Apibendrinant empirinio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, mokymosi motyvai yra įvairūs. Labiausiai pasireiškia pažinimo ir saviraiškos motyvai, mažiau – ateities, bendravimo, mažiausiai – prestižo motyvai. Ateities ir prestižo motyvai aktualiausi įprastinės kalbos respondentams iš Vokietijos Leonberg Albert- Schweitzer gimnazijos, o išoriniai motyvai stipriausiai veikia įprastinės kalbos raidos mokinius iš Šilalės rajono bendrojo lavinimo mokyklų. Mokymosi motyvų kaitą sąlygoja neigiamos priežastys, kurios taip pat yra įvairios (nepatenkintas bendravimo poreikis, didėjantis mokymosi krūvis, netinkamai organizuotas mokymosi procesas ir kt.).
5. Tiek Lietuvos, tiek Vokietijos tyrime dalyvavę pedagogai priežastį, lemiančią mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, nenorą mokytis nurodo silpną mokinių mokymosi motyvaciją. Tačiau respondentų atsakymuose išryškėja kai kurie skirtumai. Lietuvių mokytojai šioms priežastims priskiria mokymo(si) priemonių stoką, per platų mokymo(si) turinį, mokymosi aplinką. Vokiečių pedagogai nurodo drausmės klasėje stoką, netinkamai parinktus mokymo(si) metodus ir mokymosi aplinką.

Literatūra

1. Arends, R. I. (1998). *Mokomės mokyti*. Vilnius: Margi raštai.
2. Augis, R. ir kt. (Red.). (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
3. Barkauskaitė, M., Gaigalienė., Indrašienė, V., Rimkevičienė, V., Vasiliauskas, R. (2004). *Nesėkmingo mokinių mokymosi priežasčių tyrimo teoriniai ir empiriniai aspektai*: Pedagogika.
4. Barkauskaitė, M., Motiejūnienė, E. (2004). *Mokymosi motyvacijos problema ir jos sprendimo galimybės*: Pedagogika.
5. Barkauskaitė, M., Radzevičiūtė, E. (2004). *Nenoro mokyti priežastys mokinių ir mokytojų požiūriu*: Pedagogika.
6. Beresnevičienė, D. (1995). *Suaugusiųjų mokyklų moksleivių mokymosi motyvacijos veiksniai*: Pedagogika.
7. Bieliauskaitė, R. (1993). *Asmenybės psichologija*. Kaunas: Šviesa.
8. Bikulčius, J. (1995). *Šeimyninio gyvenimo darna ir jos išsaugojimo paslaptys*. Panevėžys: Panevėžio spaustuvė.
9. Bitinas, B. (1962). *Visuotinio mokymo vykdymas – pedagoginė problema*. Kaunas: valstybinė literatūros leidykla.
10. Bitinas, B. (1981). *Pedagogika: vadovėlis pedagoginių institutų studentams*. Vilnius: Mokslas.
11. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
12. Bitinas, B., Rajeckas, V., Vaitkevičius, J., Bajoriūnas, Z. (1981). *Pedagogika*. Vilnius: Mokslas.
13. Butkienė, G. (1996). *Mokymosi psichologija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio leidykla.
14. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas* (p. 233-236). Vilnius: Margi raštai.
15. *Dabartinis lietuvių kalbos žodynas*. (2000). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
16. Dereškevičius, P., Rimkevičienė, V., Targamadžė, V. (1998). *Mokyklos nelankymo priežastys*. Vilnius: Žuvėdra.
17. Dumčienė, A., Tilindienė, I. (2004). *Auklėjimo teorijos seminarai*. Kaunas. LKKA.
18. Edwards, J. (1994). *Multilingualism*. London: Rout ledge.
19. Gage, N. L., Berliner, D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma littera.
20. Gailienė, D., Bulotaitė, L., Sturlienė, N. (2003). *Psichologijos pagrindai*. Vilnius. Tyto alba.

21. Giedraitienė- Lileikienė, T. (2002). *Kelias į vaiko širdį*. Kaunas: Judex.
22. Giedrienė, R., Monkkevičienė, O. (1995). *Kodėl nemiela mokykla?* Vilnius: Leidyklos centras.
23. Graižulis, V. (2005). *Motyvacijos pasaulis – jo supratimo keliai ir klystkeliai*. Vilnius: Ciklonas.
24. Grincevičienė, V. (1999). *Abiturientų požiūrio į gerų rezultatų motyvacija ir savo ateitį kitimas reformavimo laikotarpiu (1988-1995)*. Pedagogika.
25. Gučas, A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
26. Gudaitienė, A. (2002). *Šeimos ir mokytojo vaidmuo sprendžiant pradinėjų klasių mokinių socializacijos problemas // Socialinis ugdymas: mokyklos šeimos bendradarbiavimas. II. Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys*. Šiauliai: Edukologijos fakultetas.
27. Gudonis, V. (1978a). *Suaugusių aklujų ir silpnaregių mokymosi motyvai*. Tiflogologija: Specialioji pedagogika.
28. Gudonis, V. (1978b). *Ar susitiksime mokyklos suole?: Suaugusių aklujų ir silpnaregių mokymosi motyvacijos problemos*: Mūsų žodis. Nr. 6. p. 20-22.
29. Gudonis, V. (1979a). *Suaugusių aklujų ir silpnaregių vidurinės mokyklos mokinių kontingento charakteristika*. Tiflogologija: Tiflopedagogika.
30. Gudonis, V. (1980). *Suaugusių aklujų ir silpnaregių reabilitacijos motyvų tyrimas*. Tiflogologinė psichologija ir socialiojija.
31. Gudonis, V. (1980). *Suaugusių aklujų ir silpnaregių švietimas – viena reabilitacijos formų*. Tiflopedagogika ir psichologiniai tyrimai.
32. Herm, S. (2004). *Sunkūs vaikai: praktiniai patarimai auklėtojams ir tėvams*. Vilnius: Alma littera.
33. Jakavičius, V., Juška, A. (1996). *Mokyklos pedagogika*. Kaunas: Šviesa.
34. Jovaiš, L. (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas: Šviesa.
35. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
36. Jovaiša, L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Agora.
37. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
38. Juška, A. (1977). *Paauglių teigiamo požiūrio į mokymąsi ugdymas*. Kaunas: Šviesa.
39. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
40. Kasiulis, J., Barvydienė, V. (2003). *Vadovavimo psichologija*. Kaunas: Technologija.
41. Kvietkienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Baltijos kopija.
42. Lapė, J., Navikas, G. (2003). *Psichologijos įvadas*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.

43. Laužikas, J. (1997). *Rinktiniai raštai*. (T. 3). Kaunas: Šviesa.
44. Laužikas, J., Paužienė, A. (1981). *Mokymosi proceso tobulinimo pagrindai*. Kaunas: Šviesa.
45. Legkauskas, V. (2008). *Socialinė psichologija*. Vilnius: Vaga.
46. Lehmann, I. (2009). *Motyvacija: kaip tėvai galėtų padėti savo vaikams*. Vilnius: Gimtasis žodis.
47. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
48. Litvinienė, J. (2002). *Šeima – vaiko ugdymo institucija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
49. Maslow, A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
50. Mielke, U. (1997). *Geriau supraskime sunkius vaikus*. Vilnius: Lektūra.
51. Monkevičienė, O. (2003). *Mano vaikai*. Kaunas: Šviesa.
52. Motyvas (2002). *Tarptautinių žodžių žodynas* (p. 331). Vilnius: Alma littera.
53. Navaitis, G. (1998). *Psichologinė parama vaikams*. Vilnius.
54. Ozolaitė, V., Zablockytė, E. (2008). *Nenoro mokytis priežastys: ugdytojų ir ugdytinių požiūris*. Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 2 (18).
55. Petrulytė, A. (2003). *Jaunesniojo paauglio socialinė raida*. Vilnius: Presvilka.
56. Petty, G. (2006). *Šiuolaikinis mokymas*. Vilnius: Tyto alba.
57. Pileckaitė – Markovienė, M. (2001). *Pradinių klasių moksleivių mokymosi motyvacija, psichologinė savijauta ir mokyklinis nerimas*. Psichologija.
58. Pileckaitė – Markovienė, M. (2003). *Skirtingo pažangumo jaunesnių moksleivių savivartis, mokymosi motyvacijos ir mokyklinio nerimastingumo ypatumai*. Pedagogika.
59. Pileckaitė – Markovienė, M., Nasvytienė, D., Bumblytė, D. (2004). *Vystimosi psichologija: vaikystė*. Vilnius: Enciklopedija.
60. *Psichologija šiandien*. (2008). Kaunas: Technologija.
61. *Psichologijos žodynas*. (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
62. Pukelis, K. (1998). *Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos* (p. 514). Kaunas: Versmė.
63. Pukevičiūtė, V. J. (2008). *Studentų užsienio kalbos mokymosi motyvacija*. Acta paedagogica Vilnensia: Klaipėda.
64. Rajackas, V. (1996). *Mokymas: svarba, esmė* – Vilnius: VPU leidykla.
65. Rajackas, V. (1986). *Teigiamo požiūrio į mokymąsi formavimas*. Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurio ministerijos leidybinė redakcinė taryba.
66. Rimm, S. B. (1998). *Sumažėjusio pažangumo sindromas*. Vilnius: Solertija.
67. Rogers, C. R. (2005). *Apie tapimą asmeniu: psichoterapeuto požiūris į psichoterapiją*. Vilnius: VIA RECTA.

68. Ruggiero, V. R. (1998). *Changing Attitudes: A strategy for Motivating students to Learn*. Needham Heights: Allyn and Bacon.
69. Rupšienė, L. (1999). *Hiperaktyvių vaikų ugdymo mokykloje problemos. Vaikų psichologinis konsultavimas*. Vilnius: Presvika.
70. Rupšienė, L. (1995). *Mokymosi motyvacijos paauglystėje problema*. Pedagogika.
71. Rupšienė, L. (2000). *Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškinyss. Monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
72. Rupšienė, L., Andriukonienė, J. (2002). *Moksleivių teigiamų emocijų tyrimas*: Pedagogika.
73. Spurga, V. (2000). *Saviugdų motyvų formavimas*. Pedagogika.
74. Straškytė, A. (2008). *Mokymosi sėkmę sąlygojantys aplinkos veiksniai ir jų įtaka paauglių motyvacijai. Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 1 (17).
75. Sturlienė, N., Pivorienė, R. V. (2005). *Mūsų klasė*. Vilnius: Tyto Alba.
76. Šavareikienė, D. (2008). *Motyvacija vadybos procese*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
77. Šiaučiukienė, L., Visockienė, O., Talijūnienė, P. (2006). *Šiuolaikinis didaktikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
78. Šidlauskaitė, I. (1999). *Bendrojo lavinimo ir jaunimo moksleivių požiūrio į mokymąsi kai kurie aspektai*. Pedagogika.
79. Targamadžė, V. (1997). *Nepalankūs paauglių ir pedagogų santykiai – galima jų nepritapimo bendrojo lavinimo mokykloje priežastis*. Socialiniai mokslai: Edukologija.
80. Tepperwein, K. (1998). *Menas mokytis nepavargstant*. Kaunas: Alma littera.
81. Teresevičienė, M., Gedvilienė, D., Zuzavičiūtė, V. (2006). *Andragogika*. Kaunas: VDU.
82. Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Evalda.
83. Vaitkevičiūtė, V. (2001). *Tarptautinių žodžių žodynas* (p. 656-657). Vilnius.
84. Valinskienė, R. (2005). *III-IV klasių moksleivių mokymosi motyvacijos dinamika. Švietimo vadyba reformos erdvėje: jaunųjų mokslininkų darbai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
85. Vasiliauskas, R. (2005). *Mokymo turinio įtaka kuriant mokinio vertybių sistemą* (p. 20-25). Pedagogika.
86. Viliūnas, V. (1990). *Psichologiniai motyvacijos mechanizmai*: Kaunas.
87. Vygotsky, L. S. (1978). *Min din society: the development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press.
88. Zuzavičiūtė, V. (2006). *Suaugusiųjų mokymosi poreikiai ir jų tyrimai*. Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas.

89. Žukauskienė, R. (2002). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
90. Стернина, Э. М. (1965.) *Формирование мотивов общественной деятельности услобовидящих подростков*. XVIII Тереуеновские чтения. Педагогические науки: Ленинград.
91. Бандура, А. (2000). *Теория социального научения*. Санкт – Петербург: Евразия.
92. Беляев, С. А., Рыжковская, Т. Л., Старовойтова, С. В. (2010). *Психодиагностика: учебно – методический комплекс*. Минский институт управления.
93. Бодалев, А. А. (2000). *Общая психодиагностика*. Санкт - Петербург.
94. Божович, Л. И. (1951). *Отношение школьников к учению как психологическая проблема*. Москва: Уизвестия Апп РСФСР.
95. Божович, Л. И. (1972). *Проблемы формирования личности*. Москва: Издание 2-е, стереотипное.
96. Вилюнас, В. К. (1990). *Психологические механизмы мотиваций человека*. Москва: Издательство Москвского университета.
97. Вилюнас, В. К. (2006). *Психологические развития мотивации*. Спб: Речь.
98. Гудонис, В. (1979). *Мотивы учения урадотающей малолдежи и взрослых снарушение зрения*. Диссертация насоискание ученой степени канд пед наук: Ленинград.
99. Гудонис, В. (1979). *Изучение причин отрицательный мотивов учения врослых и слабовидящих*.
100. Гудонис, В. (1979). *К воросу о мотивах учения врослых в учебно – производсвенных предпррррияциях ибществ слепых*: Дефектология.
101. Гудонис, В. (1984). *Мотивы учения пед с нарушеением зрения и некоторые пут их воспитания*. Монография: Вильнюс.
102. Ильин, Е. П. (2000). *Мотиваия и мотивы*. Санкт – Петербург: Питер.
103. Подласый, И. П. (1999). *Педагогика*. Москва: Владос.
104. Реан, А. А., Коломинский Я. Л. (1999). *Социальная педагогическая психология*. Санкт – Петербург: Питер.
105. Реан, А. А., Коломинский Я. Л. (2008). *Социальная педагогическая психология*. Санкт – Петербург: Прайм- Еврознак.
106. Солнуева. Л. И. (1977). *Роль мотивов в роднировании в формировании активности слепых дошкольников*. В сд. Изучение личности аномального ретенка: Москва.

LEARNING MOTIVES OF PUPILS HAVING SPEECH DISORDERS

The Master's Degree Thesis

Summary

Contemporary education is based on purposeful activity to form pupils' skills, abilities and their virtues and to develop their knowledge and competence. One of the main goals of contemporary education is to educate a person willing and able to study continually. Pupils learning is regarded as an active and purposeful human activity, and the questions of motivation are solved in the context of performance, actions and motivation of behaviour. Learning becomes a more complex activity requiring various pupils' abilities, which determines a balanced development of a personality.

A survey was carried out using the method of questionnaire, the aim of which was to study learning motives of pupils having speech disorders. A statistical analysis of the data was done.

In the survey participated 60 pupils from V-IX classes and 20 teachers from Leonberg Albert-Schweitzer gymnasium in Germany, 60 pupils with speech disorders and 180 pupils with usual speech development and 60 teachers from four secondary schools in Silale district.

In the empirical part motives of pupils with speech disorders are studied as well as the teachers' opinion about reasons influencing pupils' with speech disorders unwillingness to study. The most important conclusions of the empirical part:

1. Pupils with speech disorders have various learning motives. The most common are the cognitive motives and motives of self-expression, less common are motives about future and communication, and the least common are the motives of prestige. The latter are more common for pupils with usual speech development from Leonberg Albert-Schweitzer gymnasium in Germany and the outer stimuli most of all influence pupils with usual speech development from Silale district.
2. Both German and Lithuanian teachers agree that the main reason why pupils with speech disorders are unwilling to learn is a weak learning motivation. But there are some differences in the answers of the respondents. Lithuanian teachers refer to the lack of teaching devices and learning surroundings as the main reasons. German teachers indicate the lack of discipline in the class, inappropriate teaching methods and learning surroundings.

Keywords: learning motivation, learning motives, learning difficulties, motivation, motives, fear of failure, adolescence, needs, family, factor.

Priedai